

Josip Ćurić

O SPASONOSNOM TRPLJENJU*

Moramo ovo naše raspravljanje početi jednom isprikom. Silom prilika, naime, sa-
stali smo se u najnezgodnije doba dana: *u trinaesti sat...* Virgil Gheorgiou, opisujući
strahote koje potkraj Drugog svjetskog rata pogodiše Srednju Evropu, dao je svom
romanu naslov: *Dvanaesti sat*. Organizatorima ovoga kongresa takav prekobrojni sat
nije bio na raspolaganju; stoga nam dodijeliše „trinaesti“, jedini — koji se našao pri
ruci. Da se mene pitalo, ovoga predavanja u ovaj sat jamačno ne bi bilo, a nadasve
ne bih gaja držao: nisam zaista ni stručnim studijem ni životnim iskusejima pri-
pravljn, da se bavim zadanom tematikom. No, kad se već ovdje svi skupa našosmo,
učinimo ono što je u sličnim prigodama jedino pametno: pokušajmo da od *nevolje*
stvorimo *krepost*. To je, uostalom, temeljna zasada Papina apostolskog pisma *o spa-*
sonosnom trpljenju, kojim se ovoga sata imamo baviti: kroz napor i muku treba da
konačno stignemo do Spasa...

* U nedjelju, 23. lipnja 1985., bio je u Mariji Bistrici Kuharistijski kongres kršćanskih bole-
snika, invalida i zdravstvenog osoblja. Tom je prigodom, za podnevne pauze, zdravstvenom o-
soblju održano predavanje „0 spasonosnom trpljenju“. Zbog kratkoće vremena, morao se pre-
davač ograničiti da prisutnima izloži samo jedan dio spremljenoga materijala. Ovdje izlazimo
ususret onima, koji su zaželjeli da u ruke dobiju cjelovit tekst, bez ikakva skraćivanja. Koliko
god predavanje izgledalo opširno, ono još ne predstavlja ni potpunu ni zaokruženu studiju o
problemu patnje; ustvari, radi se o skupu refleksija koje iziskuju mnoštvo daljnjih razmišljanja i
raspravljanja.

Ujedno napominjemo da je apostolsko pismo *Salvifici doloris*, uz dva hrvatska tiskana izda-
nja (o kojima govori predavač u svom Uvodu), doživjelo početkom ljeta 1985. još i treću publi-
kaciju na hrvatskom jeziku, priređenu *sljepačkim pismom*. Ovo vrijedno izdanje zbrinuo je o.
LEONARDO KAMERLATO OFM, a besplatno ga dijeli središnjica Karitasa u Zagrebu. Tako je
spis Ivana Pavla II. „Spasonosno trpljenje“ u veoma kratkom roku dobio kod nas izvanredan pu-
blicitet, kakav zacijelo i zaslužuje. Poželjno bi bilo da i novo Papino apostolsko pismo *Parati*
semper (Uvijek spremni), koje se u godini mladih bavi problemima mladeži (Rim, 31. ožujka
1985.) naiđe u našim stranama na sličan odjek.

Ovo nam je ujedno prilika, da javno predstavimo dva hrvatska izdanja toga vaticanskog dokumenta: jedno u obliku brošure, drugo u okviru opsežne knjige - koja služi kao priručnik za današnji kongres. Brošuru je prošle godine otisnula „Kršćanska sadašnjost“ veoma brzo nakon izlaska rimskog originala. Prevodilac nije poimenice naznačen, ali je svoj posao solidno obavio. Jedino mu se na stranici 25. potkrala sitna netočnost koju, nadamo se, nije skrivila ruka Svetog Oca. Naime, spomenuvši muke i stradanja sadržana u Kristovim Blaženstvima, prevodilac veli: „Tako prikazuje Marko.“ Trebalo bi, međutim, da namjesto Marka bude naveden evanđelist Matej kod kojega Govor na gori započinje nizom od osam Blaženstava (Mt 5, 3—11). Inače, brošura je malog džepnog formata i broji svega 60 stranica. Od nje se i formatom i četiri puta većim opsegom razlikuje knjiga, koju je *Glas koncila* izdao pod naslovom: *Ti znadeš najbolje*. Priredio ju je vlč. g. Luka Depolo s nakanom, da bi sudionici ovoga kongresa — a i svi drugi koji dolaze u dodir s trpljenjem — imali pri ruci skladno pomagalo za kršćanski pristup problemu zla i patnje. Prva trećina Depolove knjige, tj. prvih 80 stranica, ispunjena je tekstovima za čitanje i razmišljanje; preostale dvije trećine donose razna liturgijska slavlja i pobožne vježbe, prikladne za duhovnu pomoć bolesnima i umirućima. Nama je u ovom trenutku najzanimljiviji prvi dio same knjige, gdje je gotovo u cijelosti otisnuto Papino pismo o spasonosnom trpljenju. Depolo se vjerno držao prijevoda „Kršćanske sadašnjosti“ pa ne treba da se čudimo što i kod njega na stranici 18. susrećemo netočnu izjavu: „Tako prikazuje Marko.“ (Marg. br. 16.) Ukoliko taj omanji lapsus već po drugi put navodimo, očito je da drugih ozbiljnijih primjedbi na račun prijevoda nismo u prvi mah pronašli. Depolo je u prvom dijelu svoje knjige otisnuo i pet kratkih nagovora, kojima je ujesen 1984. bengalski misionar o. Ante Gabrić na svoj način prokomentirao samo Papino pismo. Zasebnu dragocjenost u istom dijelu knjige predstavlja 18 svjedočanstava, koja je Depolo posljednjih petnaestak godina objelodanjivao u *Glasi koncila*. Iz ovih se napisa zorno vidi, na koji način trpljenje postaje spasonosno i kako svi mi, u stvari, mnoštvu skrovitih patnika oko sebe dugujemo — što kugla zemaljska već ovdavna nije pretvorena u „pakao prije pakla“. Nad sve ove tekstove u prvoj trećini Depolove knjige izdiže se govor Pape Ivana Pavla II., održan u Beču 11. rujna 1983. pred bolesnicima i oemoćnima. Čini nam se da je to valjda najosobniji i najuspjeliji govor što gaje sadašnji Papa dosad održao. Tko nema vremena da u cijelosti proučava njegovo apostolsko pismo, neka se barem četiri-pet minuta zadubi u te izvanredne Papine riječi iz Beča: nisu one samo biser suvremenoga govornništva, nego su ujedno prožete takvom ljudskom dubinom i takvom kršćanskom ljubavlju, da im ni u svijetu ni u Crkvi nećemo lako naći premca.

Iz svega se dosadašnjeg razabire da prvih 80 stranica Depolove knjige obiluje šti-vom, koje može izvrsno poslužiti raznim vrstama patnika među nama — a isto tako i osobama koje ih njeguju odn. poslužuju. Dapače, golemu će korist iz navedenih tekstova crpsti svi koji se možda ovoga časa smatraju „zdravima“ (premda ni oni sami ni vrhunci medicinski stručnjaci nisu u stanju, da suvislo i cjelovito definiraju — u čemu bi se sastojalo tzv. „zdravlje“: po sebi, nije vjerojatno da bi na zemlji uopće postojao savršeno „zdrav“ pojedinac!)... Bez obzira naime na časovita raspoloženja i osjećanja, moramo se kao misaoni stvorovi unaprijed spremati i na bolovanje i na razna druga stradanja i na samo umiranje. Prekasno je da se pitanjem patnje i zla počnemo baviti istom na bolesničkom odn. smrtnom ležaju: tad bi nam se lako moglo dogoditi da zapadnemo ne samo i „trinaesti“, nego doslovce u „dvadesetipeti“ sat... Upravo stoga bilo bi poželjno, da nam je prva trećina Depolove knjige više pri ruci — otisnuta možda kao zasebna cjelina: na taj način, ovo bi misaono blago lakše

našlo put do širega kruga čitalaca. Otprilike onako, kao što je svojedobno engleski filozof David Hume — skrativši svoje učene knjige — mogao reći: „Addb, dum minuo!” Smanjio sam spisu obujam i tako mu povećao vrijednost.

Naslov pisma

Nakon uvodnih napomena treba da svoju pozornost posvetimo Papinu apostolskom pismu. Prozvano je po svojim početnim riječima: „Salvifici doloris” (= spasonosno trpljenje). Odmah naglašavamo, da taj naziv nije preuzet iz Biblije: radi se baš o Papinu izričaju. U Bibliji se pridjev „salvificus” (= spasonosan) nijedamput ne nalazi u uporabi. Naizgled, bio bi mu najrodniji latinski termin „salutaris” (= spašenijski), kojim se Biblija služi 57 puta, ali uglavnom kao imenicom a ne kao pridjevom. Zanimljivo je da izraz „dolor” (= bol, patnja, trpljenje) nadahnuti pisci rabe 111 puta, ali ga ni u jednoj zgodi ne proglašavaju doslovce „spasilačkim”. U njihovim očima, i vremenito izbavljenje i vječni spas dolazi isključivo od Boga, točnije — od Božjega Milosrđa; a ono se ne može „iznuditi” nikakvim ljudskim naprezanjima, pa ni stradanjima. „Miserebor cui miserebor!” Smilovat ću se komu hoću da se smilujem - složna je poruka i Starog i Novog Zavjeta (Izl 33, 19; Rim 9, 15). Prema Bibliji, dakle, čovjek se ne može pozivati ni na kakva svoja djela ili trpljenja, kao da bi mu pružala „jamstvo” spasenja i u tome smislu bila „spasonosna”; jedini Oslonac Spasa, jedina Pećina Ufanja jest Bog, a ne ono što sami radimo ili patimo. Doduše, u Knjizi Sirahovoj spomenut je „spasonosan prinos” (35, 2 — prema Vulgati!), a slično i Psalmist navodi svoj „kalež spasenja” (116, 13): jasno je, međutim, da se u ova dva slučaja radi o činima kulta, koji su od Boga naređeni i zbog toga silaze „odozgo”, a nije riječ o nekakvu spasiteljskom značaju našega patničkog života „odozdo”.

Dapače, Biblija je kroz sav Stari Zavjet podržavala u vjernim dušama osvjedočenje, da u krepkom zdravlju i materijalnom blagostanju treba gledati plodove Božjeg blagoslova. Nasuprot tome, razne bi nedaće i bolesti zajedno sa smrću dolazile kao kazna za grijeh, kako je to zrno prikazano već u prvim poglavljima Knjige Postanka. Ovaj se nazor duboko uvriježio u starozavjetnom židovstvu pa su i sami Kristovi učenici veoma često pretpostavljali, da se pozadi svake bolesti skriva nečija moralna krivnja. Otud se glatko moglo zaključiti da nevin čovjek ne bi smio dospjeti pod udar bilo kakve nevolje... Ipak, već je u Starom Zavjetu Knjiga Jobova upozoravala, da takav zaključak neće biti posve točan: dešava se naime da bol i patnja pogode pravednika. Podjednako je i Knjiga Tobijina podsjećala, da pošten i bogobojazan starac može biti udaren nevoljom, čak sljepoćom. Živimo dakle u svijetu, u kojemu i nevini stradaju. Ali se obadvije ove starozavjetne knjige trse da isprave sablažnjivi dojam navedene činjenice: na kraju, naime, i Job i Tobija oslobađaju se svojih muka te uživaju vrlo idiličan materijalni „happy ending”. U ovom pogledu jedina je starozavjetna iznimka tzv. Deuteroizaija: prema njemu, Božji Izabranik ima biti „čovjek boli” koji će nas svojim ranama iscijeliti (Iz 53, 2—5). Nu ovaj je proročanski tekst do kraja Starog Zavjeta ostao neshvaćen i neshvatljiv.

U Novome Zavjetu nastupa silan preokret: Isus ne dopušta svojim učenicima da bilo kojega jadnika ili patnika proglaše grješnikom, tj. krivim za zlo od kojega strada. Ni nevoljnici opsjednuti od sotone ne moraju biti osobno krivi, što su zapali u takvu nevolju. Naviještajući Kraljevstvo Očevo, Isus je oglašavao Božju Nakanu nad ljudskom poviješću — da jedamput moraju biti dokrajčene sve zloće i sve slabocće, pri čemu će sam Bog otrti svaku suzu s naših očiju. Među znakovima svoga Po-

slanja Isus je na osobit način isticao čudotvorno liječenje bolesnika; a kad na učeni-ke prenosi svoju misiju, onda im napose stavlja u dužnost da vode brigu za bolesne i da uvijek budu na strani siromašnih, nemoćnih, obespravljenih... Zašto? Zato — *jer je sam Bog na strani onih koji stradaju*: „Njihovo je Kraljevstvo nebesko!" Bog se s njima istovjetuje: „Što učinite jednome od ovih najmanjih. Meni ste učinili!" Vrhu-nac ovoga novozavjetnog preokreta odigrat će se na Golgoti: kroz Isusov tragični svršetak upoznat će Apostoli smisao prorčanstva o „Mužu boli" te će otvoreno iz-javljivati, kako smo „Jcupljeni" odn. „otkupljeni" Krvlju Krista, Nevinog Janjeta (1 Kor 6, 20; 7, 23; Otk 14,4... - 1 Pt 1, 18; Gal 3, 13; Otk5,9). Stoga će se sami radovati kad im bude u dio pala milost, da za Isusovo Ime stradaju i u svome tijelu nadopune „manjak" Muka Gospodinovih.

Na taj način u Novom je Zavjetu dokrajčeno *negativno* tumačenje patnje, kojega se jednostrano držao starozavjetni Izrael. Evanđelja ne svode patnika na istu razinu s grješnikom i prokletnikom; prema njima, patnik može biti posve nevin i pravedan Božji ugodnik... Ne znači to da bi u Novom Zavjetu svako stradanje svakog nevolj-nika predstavljalo vazda *pozitivnu* vrednotu: Evanđelja navode stradanje Jude Iška-riota, stradanje lijevog razbojnika na Kalvariji i dr. kod kojih je očito da im patnja nije urodila utjehom ni blagoslovom. Zbog toga su novozavjetni pisci suzdržljivi pa u svojim izjavama ne idu dotle da bi PATNJU KAO PATNJU kovali u zvijezde ili joj pripisivali magičnu moć spašavanja. I u Novom Zavjetu spašava nas Milosrdna Lju-bav Božja, a ne patnja KAO TAKVA — sama po sebi. U to ime, ni Evanđelja ni osta-li novozavjetni izvori nigdje ne vele, da bi patnja automatski donášala spas i tako bi-la „spasonosna"...

Sve nas ovo navodi da bolje uočimo — kako je ozbiljan i sadržajan sam naslov odn. početak Papina apostolskog pisma *Salvifici doloris*. Sveti se Otac odvažio da u svome spisu progovori „ex professo" *o spasonosnom trpljenju*, premda takvog izra-za Biblija nigdje ne sadrži. Zato su i naziv i glavni predmet ovog apostolskog pisma uistinu *Papini*: Papa je to smislio i doumio, razmatrajući Božju Riječ i ljudsku sud-binu. Tim svojim postupkom očituje nam Ivan Pavao II., da nije biblijski pozitivist ni rob svetopisamskog slova; on izvrsno poznaje „vjeru, koja je jednom zauvijek pre-dana svetima" (Jud 3), ali ne zapinje pri nekoć ustaljenim formulama — nego daje maha i umu i srcu, tražeći nove izričaje za staru Istinu... Takav je on bio još prije dolaska na Papinsku Stolicu, takav je ostao i danas: teolog, filozof i pjesnik — sve u isti mah! Imamo dakle Papu, koji misli, koji svjesno i odgovorno umuje. Takvoga Papu nećemo pravo počastiti, budemo li samo pasivno aplaudirali njegovim izjava-ma. Papu, koji misli, istinski častimo tek onda kad i sami savjesno, odgovorno umu-jemo — polazeći, ako treba, i dalje od njega...

Upravo zato nećemo se u ovom raspravljanju ropski držati Papina „slova": neće-mo suho ponavljati teze, koje Sveti Otac u svom pismu zastupa. Uostalom, zbog kratkoće vremena nije nam moguće ni da redom izlažemo vidike sviju *sedam poglav-lja*, od kojih se *Salvifici doloris* sastoji. Papa je svoj spis zamislio kao sustavnu cjelinu i to njegovo „Evanđelje Patnje" treba u cijelosti čitati. Mi ćemo pak, na obodu nje-gova pisma, kratko se osvrnuti na OTAJSTVO PATNJE, da bi mu potanje naznačili i IZVOR I SVRHU. Nadamo se da će nas to privesti bliže *izvornom smislu trpljenja*, do čega nam je najviše stalo: bez smisla naime — nikoji život, pogotovu patnički, bolesnički, smrtnički život nije podnošljiv, nije uopće život.

Otajstvo patnje

Pred sedamnaest godina, 1. listopada 1968. umro je u Miinchenu Romano Guarding jedan od najvećih religioznih mislilaca našega stoljeća. Nekoliko dana prije smrti posjetio ga je katolički publicist Walter Dirks i Guardini mu za kratkog razgovora reče: „Kad se s onu stranu groba nađem na Božjem Sudu, neću dozvoliti da Andeo Smrti bude onaj koji samo pita, a ja opet onaj koji samo odgovara. I ja ću ondje pitati njega! Pitat ću ga ono, na što mi nijedna knjiga — pa ni sama Biblija nije dala odgovora; ono, čega mi nijedna dogma ni sveukupno crkveno učiteljstvo kroz stoljeća nije protumačilo; ono, što nikoja filozofija ni teologija — a najmanje moja vlatita — nije uspjela riješiti... Da, pitat ću: zašto čovjek do Spasa dolazi preko bolnih stramputica patnje? zašto nam je život zagorčen izobiljem zabluda i nasilja? zašto toliki nevini bolno stradaju pod udarom Zla?... Nadam se, da ću ondje konačno čuti odgovor!”

Ove Guardinijeve riječi mogu nam poslužiti kao početak razmišljanja o patnji; nu one, po sebi, sadrže već svršetak toga razmišljanja. Ako naime jedan od najblijanjantijih umova XX. stoljeća umire pred Sfingom trpljenja uz priznanje — da ne zna odgovora na njezin „Zašto”, ne smijemo si umišljati da ćemo mi taj odgovor ipak naći. Ni sam Papa Ivan Pavao II. u apostolskom pismu *Salvifici doloris* nije pronašao formulu, kojom bi racionalno i bez ikakva zaostatka likvidirao *misterij Zla* u svijetu; samo je naznačio u kojem pravcu on, osobno, nastoji da priđe bliže tom otajstvu — ne putem znanstvenog razlaganja, nego po vjeri, nadi i ljubavi... Neka nitko sada ne rekne: kakvog smisla ima raspravljati o trpljenju, kad toj zagonetki ionako nećemo stati na kraj?! Već je Grgur Veliki u ranom Srednjem vijeku dobro uviđao, da upravo misterij — kojemu razumski ne nalazimo rješenja — nikako ne dopušta našem umu da o njemu umukne. Duh naime čovjekov ne živi od glatkih i površnih „jasnoća” kojima dnevice nastoji dokrajčiti razne gospodarske, trgovačke, društvene, pravne i političke probleme u svijetu; duh čovjekov živi od misterija, koji za svu vječnost ostaju neiscrpivi — razumski nerješivi...

U dnevnom životu razlikujemo *tjelesno* i *duhovno* trpljenje — već prema tome, da li je nekom patnjom primarno pogođena tjelesna ili duhovna komponenta čovjekova bića. Ustvari, uvijek trpi čovjek kao cjelina: stoga bol, koju pretrpimo kod u-darca bičem, ima svoju „duhovnu fizionomiju” kakve ne osjeća npr. konj, izložen sličnoj torturi. S druge strane, i najistančanija duhovna patnja — stiska ili tjeskoba — neminovno će se odraziti i u čovjekovu organizmu: ondje može izazvati teške poremećaje, sve do krvavog znoja i smrti. K ovim tjelesnim i duhovnim patnjama treba da pribrojimo i razne nevolje, što pridolaze iz ljudskoga okoliša: to su potresi, poplave, požari, pošasti, pomori itd. Sve nas to pogađa ne samo tjelesno, nego i duhovno — pogotovu jer pred velikim dijelom tih jada stojimo uglavnom bespomoćni. U duhu Starine, možemo sve dosad navedene patnje obuhvatiti jednim nazivom: FIZIČKO ZLO - jer se javljaju „fysei”, tj. prirodno, kao rezultat naravnog determinizma (fizičkih zakona), bez uplitanja čovjekove slobodne volje. Dakako, ljudi nastoje da se tom fizičkom zlu odupru, da mu po mogućnosti izmaknu; ali, počevši od neizbježne činjenice da smo svi od reda „klimatopati” (izvrgnuti utjecaju klimatskih promjena) pa do završne naše životne patnje - tjelesne smrti (koju nagoviješta svaki naš pojedini izdisaj), očita je premoć fizičkoga zla nad našom pozemljarskom vrstom. Otud se i Meša Selimović u romanu *Derviš i Smrt* opetovano zaklinje Kur'anom, „da je svaki čovjek uvijek na gubitku”...

Međutim, osim predašnjega postoji još i MORALNO ZLO — kojemu je začetnik slaboća i zloća čovjekove slobodne volje. Svaka pojedina savjest u sebi je poprište nebrojenih posrtaja i promašaja, podlosti i nečovještava, koje povremeno sondiraju tri kategorije ljudi: svećenici, suci i liječnici. Svi se oni slažu u tvrdnji, da na zemlji nema čovjeka bez mane i da nitko od nas ne proživi nijedan dan bez moralne krivnje. Podjednako se slažu u tvrdnji, da fizičko i moralno zlo ponajčešće nastupaju zajedno — dapače uzajamno se izazivlju i potenciraju. Ako je npr. nekom čovjeku kod prometne nesreće slomljena noga, bit će mu patnja daleko gora — ukoliko se za bolovanja bude ljutio, stoje ta nevolja zadesila upravo njega, uvaženog i poslovnog pojedinca, a ne kojeg neodgovornog besposličara. Bude li pri tome kovao i osvetničke planove protiv sukrivaca svoje nezgode, može cijela afera uroditi veoma kobnim posljedicama. Budući da se takvi zapletaji danomice dešavaju, složio je naš narod poznatu poslovicu — prema kojoj „nijedna nesreća ne dolazi sama”. Štaviše. plodovi zla kao da su posvud obilatiji od plodova dobra. Tako nam svjedoči naše vlastito životno iskustvo, tako svjedoči i cjelokupna povijest čovječanstva. Ono što nazivamo „svjetska stvarnost”, u sebi je svojevrsan muljevit bazen - kojim vrvi bezbroj ludosti, podlosti i zvjerstava; a svaki pojedinac u tom bazenu kao daje nerazmrsivo klupko znoja i suza, krvi i očaja. Victor Hugo nije se ustručavao da napiše:

»On entre, on crie: et c'est la vie! On crie, on sort: et c'est la mort!«

(Ulazimo u svijet plačući: to je život! Odlazimo također plačući: to je smrt!)

Činjenica je da nijedna religija u čovječanstvu nije slijepo ni šutke prošla kraj problema patnje odn. zla... Bilo je filozofa-zanesenjaka, koji su buncali daje naš svijet najbolji (!) od svih mogućih svjetova uopće. Što se tiče religija, one se nisu podavale takvom naivizmu, nego su odlučno tražile put da zlu stanu na kraj. Kod toga su nastojanja **u praksi** raznoliko lutale — od budističke težnje za nirvanom do strastvenih mistifikacija i obrednih krvoprolića. Međutim, **u teoriji**, sve su složno isticale da je patnja naša pozemljarska, smrtnička kob. Čega god se naime čovjek lati, posvud nailazi na otpor: prema tome, koliko god se hvastao daje „stvaralačko biće prakse” (HOMO FABER), ipak je posvud i uvijek na prvome mjestu patnik (HOMO PATIENS). U vezi s tim sve su monoteizmu odane religije složno naučavale — da Bog, nasuprot nama, ništa ne trpi ni u fizičkom i u moralnom pogledu. On je sam sebi savršeno dovoljan, tj. kao Apsolutan Prabitak niti šta može primiti niti šta može izgubiti: u Punini vječnoga blaženstva On je stalan i nepromjenljiv, Čista Aktualnost bez truna bilo kakve pasivnosti, posvemašnja Imapsibilnost... Ovog se monoteističkog nazora držala i kršćanska školska tradicija: tko god je studirao sustavnu filozofiju i teologiju na crkvenim učilištima, zna da smo prema ovome „ključu” dočaravali Božju Transcendenciju, Božju Neranjivost. U tome smislu, Bog bi apsolutno bio uzet od onoga, što je A. Malraux zvao „la condition humaine”. Ukoliko smijem navesti ovdje primjer iz vlastitog života — evo, pred 39 godina, polagao sam godišnji ispit iz teodiceje na Filozofskom Institutu DI u Zagrebu. Ispitivala su me četvorica profesora, od kojih jedan postavi pitanje o Božjoj Nepromjenljivosti. Odgovarao sam, kako su me učili — tj. da se Bog u sebi nikad ni najmanje ne mijenja te da stoga ni kod Stvaranja svijeta ni kod Utjelovljenja Sina Božjega nije u Bogu nastupilo ništa „novo”, što znači — da kod svega toga Bog ništa nije „doživio”. Samo Mu je od naše strane, dakle „izvana” pridani naziv Stvoritelja, naziv Otkupitelja („denominatio ab extra!”), no u sebi je ostao savršeno netaknut — da ne reknemo „beščutan”. Sva četvorica ispitivača ocijenili su taj moj odgovor kao izvrstan. Veliko je, međutim, pitanje da li bi taj moj ispit pred njima jednako sretno protekao danas! Danas, naime, ja bih se usudio reći da Bog, u sebi, trpi, pati... Doduše, ni suvremene teodiceje tako

slobodno ne pišu; ni Papa Ivan Pavao II. nije toga u *Salvifici do loris* napisao. Ipak, iz dna duše moram reći, da Bog ne samo metaforički nego stvarno, zbiljski pati. U ime čega to smijem tvrditi?

Pozvat ću se kratko na veliku riječ Tome Kempenca: „Quia sine dolore non vivitur in amore!” NEMA LJUBAVI BEZ BOLI! Kršćanski Bog - i kao Stvoritelj i kao Otkupitelj — voli čovjeka, voli ga do te mjere te se Maurice Blondel usudio reći: u kršćanstvu čovjek izgleda kao da je *bog svoga Boga!* Zbilja, naš Bog ne stoji kruto nad svijetom nego suosjeća s nama: Njemu je stalo do čovjeka i zato, sve što se s čovjekom dešava, pogađa Boga samoga... Aristotel, Spinoza, Hegel i drugi racionalistički mislioci zatvorili su Boga u „klauzuru” svojih pojmova, a svijet i čovječanstvo gledali su tek kao „izraslinu” na izvanjskom rubu Božanstva: u njihovoj perspektivi, odnosili bismo se prema Bogu onako kao što se odnosi površinska pjena prema vodenoj masi oceana. Otud je i kod samoga Aristotela Bog ustvari „Nepokretni Pokretač”: Njega u svijetu ništa ne bi zanimalo. On u svijetu ništa ne bi ni spoznao. U odnosu na čovjeka bio bi to „bog-frižider”... kojemu je besmisleno upravljati bilo kakvu molitvu! Stari su Atenjani ovaj Aristotelov nazor proglasili bezbožnim; još manje se s njim možemo suglasiti mi, kršćani! Za nas je Bog u prvom redu Stvoritelj, koji nas slobodnim izborom stvara. To znači — da nismo (poput neželjenog melanoma ili tumora!) izrasli negdje na borduri Božanstva, nego nas je On HTIO iz same srži svoga Bića. Pred Njim smo se našli iz Njegove Volje, a ne iz tupe *ne-volje*! Dakle, voli nas i kao Stvoritelj iz dna svoga „Srca” zauzeo se za nas, da bismo uopće bivovali. Svoju zauzetost za čovjeka iskazao je na poseban način povijesnom Objavom: po njoj se iz nebeske svoje „Jdauzure” spustio do nas, da bude naš životni i povijesni Partner koji će zemaljsku avanturu čovječanstva proživjeti s nama sve do kraja. Njegova Providnost ne upravlja našim zbivanjem kao režiser koji s visoka povlači marionete u kazalištu lutaka: On je OSOBNO sišao k nama, zašao među nas, utkao se u ljudsku realnost na daskama svjetske pozornice tako — te što god mi proživljavamo, sve je to sada Njegova Sudbina, Njegova Kob, uspon i pad Njegova Kraljevstva... Kad ja griješim, onda On strada, On trpi — i to Ga neminovno boli. Kad je Krist Gospodin u Getsemaniju i na Golgoti krvario, bila je to samo povijesna projekcija onog dubinskog, intimnog Trpljenja — kojemu se izložio Bog sam sve do Sudnjega dana. Jer, ponavljam, nema ljubavi bez boli! Štaviše, prema intenzitetu ljubavi treba da raste i mjera boli!

Ovo umovanje i govorenje o Bogu-Patniku navodi nas, da u novom svjetlu gledamo starinsku tezu o Božjoj Nepromjenljivosti. I mi, naime, odlučno zastupamo nazor da je Bog u sebi apsolutno savršen te da ništa od Punine svoga Bitka ne može izgubiti, baš kao što je ničim ne može ni uvećavati. Nu ovo beskrajno bogatstvo Božjeg Savršenstva nije okov niti oklop, kojim bi se Apsolutni Prabitak naprosto skamenio, odrvenio — bez mogućnosti da išta poduzme, ostvari, doživi. Nepromjenljivost nije kod Boga ono, što je kost u grlu pacijenta! Upravo po tome, stoje Nepromjenljiv, upravo po tome Bog je beskrajno SLOBODAN - da ne reknemo: „elastičan” — pa si može priuštiti sve moguće pothvate i novitete, bez bojazni da bi Mu po tim implikacijama stradala Božanska Transcendencija. Nije stoga nimalo narušio uzvišenost svoga Veličanstva, kad je zbiljski postao Čovjekom, da bi „okusio gorčinu našeg umiranja” (Hebr 2, 9) „učeći” u školi našega stradanja. (Hebr 5, 8) Ne možemo te novozavjetne iskaze: „gustare mortem”, „discere oboedientiam”-tumačiti doketistički kao puke „etikete”, pripisane Bogu izvana; kod svega tog nešto se zbiljski dešavalo u nedokučivoj dubini Božanstva! Dakako, govoreći da Bog *trpi*, nipošto ne želimo provoditi „apoteozu” patnje, kao da bi trpljenje samo u sebi ili samo iz

sebe bilo nešto božansko. O tome ne može biti ni govora! Navodeći Boga kao „Patnika”, ističemo ustvari samo jednu činjenicu: da je Bog *čovječan* (Tit 3,4), svima nama nevjerojatno blizak i srodan. „Čovječnost” ne da Bogu, da u pogledu Zla bude apatičan, indiferentan: naše stradanje ne može Ga ostaviti u ravnodušnosti! U isti mah, „Čovječnost” ne dopušta Bogu da patnju kanonizira ili glorificira; baš naprotiv. On se iz srži svoga Bića protivi Zlu — ne samo moralnom, nego i fizičkom. (Mudr 1, 13—15) Njegov će Sin usred svijeta biti živi, utjelovljeni Božji PROTEST protiv Zla i protiv svekolike patnje, kojoj su Adamovi potomci podložni. U Evanđelju, Isus nijednome patniku ne veli: „Budi miran, strpljiv, šutljiv i podnosi svoju muku kao i dosada!” On za svakoga pojedini ima i oka i srca te poduzima sve moguće da ga izbavi iz njegovih vremenitih nevolja. Vjerujemo da je oprastajući ljudima grijeha potiskivao vladavinu Zloga iz kruga zemaljskog. Nu isto je činio dok je liječio slijepe, hrome, uzete, gubave i opsjednute: sva su ta ozdravljenja išla za tim, da izvlaste Poglavicu ovoga svijeta — kojega Spasitelj žigoše imenom: „ANTHROPOKTONOS”, *Čovjekoubojica od postanka* (Iv 8,44). Smijemo reći da se i dandanas vrše egzorcizmi nad sotonom u ispovjedaonicama, gdje nas svećenik odrješenjem oslobađa od moralnog zla. Nu isto se dešava i u bolnicama, ambulancama, sanatorijima, ubožnicama i drugdje, gdje god plemenite duše nastoje služiti životu — suzbijajući fizičku slabost, bolest i nemoć. Svi koji se trude da čovjeka pod bilo kojim vidom iscijele, oporave, ožive, čineći ga čovječnijim. svi oni su dionici religiozne misije Krista Gospodina: makar toga ne bili svjesni, oni protestiraju s Bogom protiv Zla u svijetu i potiskuju Zloga iz čovječanstva.

Izvor Patnje

Otajstvo Zla i Trpljenja („mysterium iniquitatis” — 2 Sol 2, 7) ne možemo nikakvim teoretskim analizama razriješiti; no, u praksi, moramo ga suzbijati i nadvladati slijedeći Boga—Patnika. Do tog nas je zaključka dovelo naše dosadašnje raspravljanje. Stoga nam je, u odnosu na Zlo, praktičan životni stav daleko važniji od bilo kakvog teoretiziranja. Ipak, čovjek ne može očekivati da će mu „praksa” biti blagotvorna ili čak spasonosna, ako nije prethodno stekao ispravnu orijentaciju i razradio uspješnu taktiku za svoje djelovanje. U tom pogledu svima bi nam morao biti poučan primjer Vladimira Lenjina koji slovi kao najveći praktičar našega stoljeća. Premda je bio dosljedan materijalist i protivnik svakog idealizma, ipak je otvoreno naučavao: „Nema solidne revolucionarne prakse bez solidne revolucionarne teorije!” — Što se tiče povijesnog Zla odn. Trpljenja, trebalo bi da mu teorijom iskažemo *izvor* i pojasnimo *genezu*, ukoliko ga kanimo pobijati u samom korijenu.

Velik broj ljudi i u svijetu i kod nas smatra da sveukupnu stvarnost možemo danas istumačiti do kraja *marksističkom analizom*. Začetnik ove analize — Karl Marx — predstavio ju je još 1843. godine kao „nepoštednu kritiku svega postojećeg”; u njegovim očima, ona je u isti mah „rješenje svih povijesnih zagonetki, koje uostalom zna da je to rješenje”... Marxovi biografi bilježe, da su razne bolesti i sama smrt često kucale na vrata njegova doma; ipak, on im u svom knjiškom opusu nije posvetio gotovo nijednu stranicu, svodeći ih lakonski na društvene dimenzije. Čovjek je, naime, Marxu prije svega i nadasve društveno biće koje se tijekom stoljeća raščovječilo nizom raznih *otuđenja*. Prvo, izvorno među njima bilo bi ekonomsko otuđenje, koje je nastalo s pojavom privatnog vlasništva nad proizvodnim dobrima. Na ovo se temeljno zlo nadovezaše redom socijalno, političko, filozofsko i religiozno otuđenje sa svojim ideološkim, estetskim i moralnim odvicima. Kičma je svekolike ove analize

u tzv. povijesnom materijalizmu, koji čovjeka u cijelosti svodi na njegove materijalne uvjete rada i privređivanja. Kao „nadgradnja“ Prirode, čovjek je ustvari ono — što je iz svoga okoliša uspio pojesti: „Der Mensch ist, was er *isst*“ Zato na kraju treba reći, da sva zla na svijetu proviru zapravo „iz trbuha“. Što se čovječanstvo bude bolje ekonomski sredilo i s tim više društveno usavršilo, to će u njemu i medicina i higijena uzeti više maha: bolesti će jenjati, a život se produžiti... Našlo se tu i tamo Marxovih sljedbenika, koji postaviše zanimljivo pitanje: da li će u završnom stadiju povijesti, u tzv. besklasnom društvu, s okončanjem svih mogućih otuđenja biti dokrajčene i sve bolesti, od kojih ljudi pate? Čini se da ovo pitanje nije bez logične pozadine: tko naime čovjeka nepoštedno svodi na društvene parametre, taj mora u društvenoj domeni tražiti korijen svih ljudskih pomanjkanja, pa i bolst. Ne bi li onda s nastupom idealnog društva na zemlji trebalo da iščeznu svi mogući neredi, a s njima i bolesti?! Jedino je u pogledu Smrti zajamčena Marxova teza, koja u čovjeku gleda „generičko biće“ pa dosljedno traži, da svaki pojedini naraštaj — odradivši svoju povijesnu dionicu — izgine s lica zemlje i prepusti mjesto mlađima od sebe. Čovjek je tako, snagom same društvenosti, s m r t a n : pojedinačno, svi umiremo i treba da umremo, kako bi vrsta odn. društvo u krepčini živjelo dalje.

Nije nam nakana da potanje zalazimo u ove marksističke vidike. Samo napominjemo, da je Marx u svojoj analizi zastao nekako na pola puta. Reduciravši sve povijesne nevolje na ekonomsko-društvenu osnovicu, morao je Marx logično pitati dalje: OTKUD JE PROVRELO PRVO ZLO U POVIJESTI? Što je u davni navelo ljude da, kao privatnici, prigrabe sebi proizvodna dobra? Da li je taj *prvi nered u čovječanstvu* nadošao n u ž n o , slijepim determinizmom materijalne Prirode, ili se pojavio s l o b o d n o — proizvoljnim hirom čovjekove volje? S odgovorom na ovo pitanje pada dobrim dijelom odluka o istinitosti Marxove analize i o smislu njegova revolucionarnog nastojanja. Tko prihvati *prvi dio alternative*, tj. tko prvo zlo u čovječanstvu uzme kao normalnu pojavu, odn. kao nužnu posljednicu materijalnog razvoja, taj mora dosljedno priznati FATALIZAM ZLA u stvarnosti: u njegovim očima, kozmička „pra-prašina“ (od koje potječemo!) iskonski je zaražena Zlom. Ove će zle klice uvijek i posvud iznova donášati zle plodove, bez obzira na naše jadikovke i proklinjanja, bez obzira na naše društvene planove i ekonomska programiranja. Ako je Zlo nužna, fatalna pojava u materiji, bit ćemo Zlu podložni dokle god smo materijalni, a to — u marksističkoj perspektivi — znači: dokle god našima... Tko prihvati *drugi dio alternative*, tj. tko materiju kozmosa proglasi „dobrom“ te krivnju za prvo zlo u svijetu baci na hirovitost „nadgradnje“, na zlobu čovjekove ili bilo čije slobode, taj mora u određenoj mjeri priznati SATANIZAM ZLA u svijetu: u njegovim očima, postoji na zemlji neuračunljiv voljni faktor, koji izmiče determinizmu Prirode i kadar je porušiti najidealnije tvorevine evolucije. Kakve god mi onda poretke i sustave za budućnost pripremali, uvijek će ostati u pričuvi mračne sile slobode koje mogu svakog časa izigrati materijalne okvire zbivanja, izbacivši na površinu nove Hitlera i Staljine, nove Pol Potè, Idi Amine, Bokase i Homeinije — s novim modelima porobljavanja, raščovječivanja i otuđivanja, sve do kanibalizma... Koliko znamo, nijedan marksist nije si dao truda da suvislo i sustavno riješi ovu alternativu između fatalizma i satanizma Zla u povijesti. A trebalo bi da je ozbiljno podrvgnu analizi jer, prema Lenjinu, bez solidne teorije nema ni solidne prakse.

Ova digresija o marksističkom gledanju na Zlo pomaže nam da ispravnije vrednujemo odgovore, kojima su svjetske religije nastojale riješiti netom spomenutu alternativu. Njihova je prednost već i u tome, što samo pitanje o „prvom zlu“ (prvom otuđenju ili prvom grijehu) nisu naivno prešućivale ni diletantski izigravale. Doduše,

ti su religijski odgovori često sadržavali mitološke elemente i bili uokvireni prasinbolima, što nitko razuman neće tumačiti kao znak primitivizma ili pervezije: imamo naime posla s *otajstvom* Zla kojemu dubinu bolje sondiraju mitovi nego li plitke racionalne jednadžbe... Predaleko bi nas odvelo kad bismo se dali na posao da makar u glavnim crtama naznačimo sva religijska tumačenja o porijeklu Zla: trebalo bi početi od dualističkih sistema Istoka (parsizma i manihejzma) koji prapočelo Zla smatraju jednako iskonskim i svemoćnim kao i prapočelo Dobra, da bismo zatim preko islamskog zamišljaja „kismet“ — gdje je mjera svjetskog Dobra i Zla sudbinski unaprijed dosuđena te je ni sam Alah ne može preinačivati — postupice došli do posvema suprotne ateističke religioznosti budizma, u kojoj bi životna žed ili volja za opstankom predstavljala korijen svih gorčina i promašaja ljudskog bivovanja. U ovom trenutku bit će nam dovoljno da spomenemo *dvije struje*, kojih se drže suvremeni katolički mislioci dok otkrivaju izvor Zla u svjetskoj stvarnosti. Prva polazi od *fenomenobških* podataka iskustva, a druga je više *metafizički* utemeljena; zbog toga ih ne treba smatrati suprotnima, nego je moguće načelni stav druge upotpuniti konkretnim opaskama one prve. I s k u s t v o naime svjedoči, da ni u prirodi općenito ni u ljudskom životu napose ne možemo doći do pozitivnih rezultata bez napora, bez žrtve, bez odricanja. Zrno pšenično treba da istrune: samo uz taj uvjet donijet će obilat rod. Svaki uspon, svaki boljitak, svaki napredak — kako na materijalnom, tako i na duhovnom području života — ima svoju cijenu; a ta cijena je mučna, trpkva, bolna... Stvorena stvarnost nije statična, nego postupno evolvirala. Budući da smo od idealnog ostvarenja strahovito daleko, krećemo se unutar nedovršenih, nesavršenih tvorevina: nalazimo se, znači, „uporodajnim bolima“ — i moramo za svaki pomak u razvoju plaćati danak. Jučerašnji dan mora uminuti, da bi novi svanuo. Ima kukaca, kod kojih ženka nakon parenja proguta mužjaka: tako osigurava zalihu hrane za novo potomstvo. Ovaj drastični primjer slikovito riše — što se posvuda dešava: roditelji treba da se troše, da uvenu, uginu, kako bi mladi naraštaj rastao. Uostalom, sam dolazak novorodjenčeta na svijet svojevrstan je „smrt“, ukoliko novi član ljudske vrste napušta zbrinutost majčina krila i mora prihvatiti posve nov, samosvojan i odgovoran stil živovanja. Svaka nova faza, koju bude u svom razvitku prolazio: djetinjstvo, mladenaštvo, zrela dob, starost — bit će oproštaj od pređašnje „uhodane“ životne rutine, dakle neka vrst „umiranja“, prema misoanoj francuskoj izreci: „Tout partir, c'est un peu mourir!“ Svaki je rastanak u životu predokus smrti... I ne samo predokus, nego formalan udio, formalan ulomak onog preminuća, kojim će jedamput skončati naša zemaljska avantura. Ovu utkanost Smrti u evolutivnoj proceduri života dobro je uočio i sam Pierre Teilhard de Chardin, poznat inače kao najpoletniji optimist među katolicima XX. stoljeća. Prema njemu, postoji „samo jedan Ulaz u životniji Život — i to je Smrt“; cijeli svijet je pozvan da preobražen uđe u Blaženstvo „kroz Veliku Ekstazu“ definitivnog preminuća, kojoj preludiraju uzastopne postaje povijesnog našega Križnog Puta (Peking, 10. 3. 1945.).

M e t a f i z i k a daje ovim fenomenološkim zapažanjima sustavnu podzidu. U njezinoj perspektivi, moguć je samo jedan Apsolutni Prabitak - Bog - kod kojega je na snazi savršena Istost, savršena Istovjetnost između onoga što Jest i onoga što Može odn. Mora biti. Izvan Boga, u stvorenjima, neminovno se javlja r a z m a k između bitka (onoga što jesu!) i punine (onoga što bi trebalo da budu): stvorenje nije u cijelosti identično ni sa samim sobom ni sa svojim idealom. Razumije se da pri ovoj „podvojenosti“ ne može ostati, jer zakon bitka jest jedinstvo, istina, istost. Stvorenje je stoga nužno „na putu“ prema svom idealnom ostvarenju - što kod slo-

bodnih bića uključuje i stanovit riziko: mogućnost promašaja! Možemo naime svoje puno ostvarenje tražiti na putu istine *veritatem facientes in caritate*: Ef 4, 15) ukoliko se, priznavši vlastitu nedostatnost, bez pridržaja izručimo Drugom, da bismo u Njemu došli do svog identiteta. Očito je da ovakav slobodni izbor sadrži u sebi svojevrsnu „žrtvu“, odreknuće. Žrtva je već u tome, što volja mora kod svakoga biranja iz mnoštva raznih mogućnosti ubrati jednu jedinu — odrekavši se svih drugih alternativa; no nadasve žrtva je u tome, što pravilno proveden izbor znači za čovjeka „exodus“ — izlazak iz svega stvorenog, gdje treba „dati sve za Sve“... Nu možemo, zaslijepljeni sebičnošću, postupiti na posve protivan način: možemo pokušati da korigiranje pustimo sami u sebe, tj. uznastojati da svoj ideal ostvarimo isključivo svojim silama, kao da bismo posjedovali božansku samosvojnost (em/s *sicut dii*: Post 3. 5). U tome slučaju, ukrotit ćemo se u svojoj izvornoj podvojenosti pretvoriti se u živa proturječja — otuđeni i Bogu i svemu što iz Boga istječe. Ovaj sukob naše volje sa svim što pozitivno JEST uroditi će nizom kojekakvih trvenja i trpljenja, te zagorčiti bitak i nama i našem okolišu. „Durch die Sünde wird das Dasein krank“, pisao je Romano Guardini. Doista, zloba volje povlači za sobom ne samo moralne, nego i psihičke, socijalne i političke konflikte — sve ono, zbog čega je Thomas Hobbes smatrao da ima pravo reći: „Homo homini lupus!“ Trebalo bi ipak njegovu sarkastičnu primjedbku korigirati napomenom, da ni vuk ni bilo koja druga nerazumna zvijer ne umije tako krvoločno manipulirati, tiranizirati i masakrirati pripadnike svoje vrste, kako to činimo mi, ljudi, naročito danas — u punom jeku industrijske ere, dok provodimo genocide bilo napalm-bombama i plinskim komorama, bilo nadasve medicinom... A jer smo kao materijalna bića intimno vezani uz fizičku stvarnost, morao se iskonski nered naše volje odraziti i na prirodnom okolišu unutar kojega se razvijamo. Doduše, čovjek bi u svakom slučaju — dakle i u stanju bez grijeha — bio dužan, da se trudi obrađujući prirodu; međutim, nakon grijeha, odnos između nas i materijalnog ambijenta pogoršanje bolnim neskladom. Moralno zlo nije moglo ostaviti netaknutu fizičku razinu života. Ponekad je taj sukob čovjeka s prirodnim ambijentom tako brutalan, da bismo na nj mogli primijeniti inače pretjeranu Hobbesovu izjavu: „Bellum omnium contra omnes!“ Ima naime katastrofa i beznadnih situacija u kojima kao da se sve urotilo i zaratilo protiv čovjeka...

Naš sumarni metafizički osvrt na porijeklo Zla i Patnje ni izdaleka ne rješava sve dileme i probleme, koji se čovjeku bilo u teoriji bilo u praksi nameću. Stručan mikrobiolog npr. pokrenut će pitanje: zar može zloba čovjekove volje preinačivati ili pogoršavati utjecaj raznih mikroorganizama na čovjekovo tijelo? Da li bi u jednom svijetu bez grijeha, u jednom „nevinom“ čovječanstvu, svi mikrobi i svi bakterije nastupali miroljubivo? Da li bi u jednom takvom poretku ljudi uopće bolovali, da li bi umirali? S druge opet strane, teolog-amateur radoznalo će pitati: kako bi u jednom moralno neporočnom svijetu izgledala borba za opstanak? Znamo da u današnjici „velike ribe gutaju male ribe“ i tako je život jednih uvjetovan pogibijom drugih. Ali ima vegetarijanskih sekti koje drže, daje istom po grijehu „zakon smrti“ zavladao među živim vrstama na zemlji. Da li bismo stoga, u poretku nevinosti, svi od reda živjeli hraneći se isključivo zrakom, vodom i mineralima? (Ne bismo smjeli biti ni vegetarijanci, jer su i biljke nekakva živa bića!) U dnu ovih ponešto maštovitih pitanja ima i ozbiljnih problema; no mi se u njih ne možemo potanje upuštati. Nama je u prvom redu važna metafizička postavka, koja pojavu Zla i Trpljenja izvodi iz naše ograničenosti i slobode. Nalazimo se naime pred Bogom kao Njegovi *slobodni partneri*. On nas nije stvorio ni da griješimo ni da patimo, nego da ŽIVIMO — i to da U PUNINI ŽIVIMO (por. Iv 10, 10). Stvorivši nas slobodne, Bog nam nije mogao na-

metnuti Dobrotu ni oktroirati Vječno Blaženstvo: takvim bi postupkom zatru samu slobodu i proturječio vlastitom stvaralaštvu. Traži se da mi sami svojom voljom pristanemo uz Istinu i Dobrotu pa tako budemo slobodno slobodni zauvijek. Dakako, s tim namje dana i mogućnost da se odlučimo za Laž, za Nered, možemo buntovno prihvatiti neslobodu, možemo baciti Svestvarnost koja nas transcendiru i prionuti uz Ništavnost koja nas fascinira. To je ona „metafizička sablazan“, nad kojom se u davni srebivao Platon: kako je moguće da LJEPOTA (svjetskih bića) odvraća čovjeka od DOBROTE (Nadsvjetskoga Boga) ?! Korijen te sablazni nije ni u Bogu ni u bilo čemu lijepom odn. dobrom; sablažnjiva je tek naša volja, kad slobodu pretvara u slobodarstvo nasilno svojatajući Božje stvorove za sebe. Rezultat toga stava jest „svijet nasilja“ u kojem više-manje svi „ratuju“ protiv svijeta...

Kao zaključak svega dosadašnjeg naglasimo još jedamput. **BOG NEĆE ZLA!** Prije svega On neće *moralnoga zla* u čovječanstvu! A neće ni *fizičkoga zla*, barem ne u onoj njegovoj specifičnoj trpkoci koja je svojstvena našem trpljenju u ovom grješnom svijetu. Ne možemo naime svako fizičko zlo (poplavu, sušu, zarazu, pače samu smrt *u cijelosti* svoditi samo na grijeh — kao da bi zla ljudska volja bila *jedini adekvatan korijen* baš svega trpljenja i stradanja kojemu smo izloženi. Vjerojatno bismo i u svijetu bez grijeha imali stanovitih problema s podešavanjem materijalnog okoliša prema svome ukusu itd. No u konkretnoj situaciji zlobe i grješnosti, život nam je od začaeća pa do preminuća izložen tragici koja, kao takva, ne provire iz Stvoriteljeva prvotnog nauma. Bog je stvarnost zamislio kao kozmos, ali mi je zlobom i nevidavnošću pretvaramo u kaos. Glavnina onog, što nas u životu ispunja tugom, bolju, gorčinom i tjeskobom — nije provrela iz Božje Volje, nego je odvirak naše povampirene slobode... Ne možemo se stoga posve suglasiti s onim učiteljima duhovnosti, koji paušalno vele daje npr. bolest *jednako* „dar Božji“ kao i zdravlje — ili da su svi mogući udarci sudbine „Volja Božja“, kojoj se moramo strpljivo i šutke podložiti. Sigurno je da ovi pobožni pisci imaju nabolju nakanu i da žele vjerne duše poučiti, kako će i usred životnih protivština duhovno napredovati; ali ne vode dovoljno računa o sudbonosnoj ulozi čovjekove slobode unutar Božjega svijeta. Što bi ovakvi pobornici duhovnosti poduzeli, kad bi vidjeli daje neki pijani vozač kamiona bezobzirnom jurnjavom usmrtio mališana, koji je iz kuće izišao na cestu? Zar bi pošli do djetetove majke pa joj rekli: „Budi mirna i zadovoljna! Ispunila se sveta Volja Božja!“ Možda bi takvim stilom govorio jedan stoik, ušančen u svoju apatiju odn. ataraksiju; nu govor mu ne bi bio ni ljudski ni kršćanski... Jednako bi promašeno bilo Božju Volju proglašavati *odgovornom*, što se negdje survao zrakoplov pun putnika; što je neko novorođenče već u prvim tjednima života oboljelo od parazilize; što su na poljima uništeni usjevi od teškog nevremena itd. Doduše, metafizički je zamčeno da Božja Providnost bdije nad našim sudbinama; ali pri tome Bog ne postupi diktatorski, nego dijaloški — dajući nam da sudgovorno učestvujemo u svekolikom zbivanju. Providnost nije, bez obzira na našu slobodu, već *unaprijed* ispisala cjelovit „libretto“ naše životne i povijesne drame, koja bi se u vremenu odvijala točno prema neumoljivom „voznom redu“ Vječnosti, isključivši svaku naš inicijativu. Providnost se drži načela subsidiarnosti i omogućuje nam da budemo su-stvaratelji, su-otkupitelji, su-posvetitelji kako svijeta, tako i samih sebe. Ne smijemo dakle svoj dio odgovornosti odn. krivnje prebacivati na Stvoritelja. Kad bi se sve po Božjoj Volji ravnalo, ne bi na zemlji trebalo nikakvih ispovjedaonica, dapače — ne bi tada na svijetu bilo ni sudnica ni tamnica, ni bolnica ni ludnica. Nažalost, naša se volja suprotstavila Božjoj: mi smo suludom sebičnošću poremetili stvorenu stvarnost, nanoseći zlo i Bogu i sebi i svemu što jest. Ne čudimo se sada farizejski što će-

sto pod udar Zla dospijevaju i nevini pojedinci: bezazlena djeca i nemoćni starci. Svi smo naime u ovome jedincatom svijetu **s o l i d a r n i** : svaki uspjeh i svaki promašaj pogađa nas ovdje sve, bez iznimke. Uostalom, Bog — Apsolutna Svetost i Nevinost — PRVI pati od naših zloča. Kojim bismo onda pravom mogli zahtijevati, da ovaj ili onaj među nama bude izuzet od sveopće patničke kobi?!

Svrha Patnje

Promatrajući *otajstvo* Zla odn. Trpljenja i otkrivajući mu *izvoru* ograničenosti i zlobi čovjekova bića, nismo još uspjeli pronaći motiv koji bi nas ovlastio — da sjenovite strane života nazovemo „spasonosnima“, kako to čini Ivan Pavao II. u pismu *Salvifici doloris*. Potrebno je stoga da u svom raspravljanju pođemo dalje istražujući, nije li moguće da čovjek dobrom nakanom oplemeni svoje stradanje i tako mu pribavi pozitivan smisao. Zacijelo, ne može biti ni govora o tome — da bismo ono što je u srži zlo po nekakvoj dobroj svrhi proglasili „dobrim“. Radi se tek o elementarnoj životnoj mudrosti: kako da iz nevolje, koja činjenično već jest, ostavimo nešto dobra za vrijeme ili za Vječnost? U ovom pogledu, mogu nam kao uzori poslužiti velikani kršćanske predaje: Augustin iz Hipona i Toma iz Akvina. Obadvojica su naime složno isticali, da Bog ne bi bio Bog — kad ne bi pronašao načina te iz samoga zla ostvari nešto dobro za nas. Augustin se odvažio da i sam Adamov grijeh proglasi „sretnim“ (*felix culpa*), smatrajući ga u neku ruku „potrebim“ (*necessarium Adae peccatum*): činilo mu se da naš konkretni svijet, koliko god bio iskušavan grijesima i patnjama, po Kristovu Otkupljenju vrijedi više nego li jedan hipotetički svijet, u kojem ne bi bilo nikakva zla — pa mu stoga ne bi ni trebalo Spasitelja. Katolička Crkva svake godine o Uskrsu pjeva te poletne Augustinove stihove, ali se u svom redovitom naučavanju ne služi njegovim izazovnim terminima: moglo bi se tu i tamo desiti da presmioni izričaji naruše u jednostavnim dušama ozbiljno shvaćanje grijeha. Nije li negdašnji augustinac Martin Luther dao povoda mnogim nesporazumima, kad je otvoreno napisao: „Pecca fortiter, sed crede fortius!“ (Ako puno griješiš, još punije vjeruj!) Trebalo bi naime da u ovoj delikatnoj problematici trijezno razlikujemo MORALNO ZLO od FIZIČKOGA: s prvim se ni u kojem slučaju ne smijemo pomiriti, dok je drugo u raznim okolnostima i dopustivo i upotrebljivo. Augustin je mogao, na temelju svog životnog iskustva, tvrditi da dušama koje se Bogu obrate — služe na dobro i oni grijesi što su ih nekoć počinile: potiču ih zapravo da revno nadoknade gubitke iz prošlosti. Ali to nipošto ne znači, da bi smjele iznova griješiti, jer novi grijesi ni u kojem slučaju ne bi pridonosili njihovu spasenju. Drukčije stvar stoji s fizičkim zlom: ono može grješnika trgnuti iz njegova duhovnog mrtvila — baš kao što može i nevinoj duši pružiti zgodu, da možda na herojski način iskaže ljubav prema Bogu i bližnjemu. Evandelja bjelodano pokazuju, kako je Krist Gospodin boraveći na zemlji zazirao i od najmanje sjene grijeha; ali se podvrgao bolnim patnjama i samoj smrti, da bi posvjedočio svoju nenatkriljivu Vjeru, Nardu i Ljubav prema Ocu. Za razliku dakle od grijeha, koji uvijek i posvud u svojoj srži ostaje protu-božan, trpljenje može biti **p o - b o ž n o** : možemo ga plemenitim stavom volje upraviti na dobro i tako učiniti *spasonosnim*.

Povijest Kristova Djela postupno će iznašati na vidjelo istinu i veličinu ove novozavjetne činjenice. Prije svega, sam Božanski Spasitelj, jedini uistinu Svet i Pravedan u čovječanstvu, bio je najveći Patnik povjesnice. Njemu će najbliže prići — kako po nevinosti, tako i u patnji — Njegova Djevičanska Majka Marija. Pracrkva je ove otajstvene zasade od početka nosila u svom vjerskom osjećanju, ali je kršćanska misao

još bila daleku od izrične tvrdnje o „spasonosnom trpljenju”. Uključno je taj nazor bio ipak sadržan u onome čašćenju, kojim su prva kršćanska stoljeća veličala MUČENIŠTVO: u njemu su gledali najuzvišenije svjedočanstvo, što gaje vjernik mogao dati u prilog Evanđelju. Dostora se jednako poimanje protegnulo i na Bogu posvećene djevice: imamo preobilje otačkih spisa, koji DJEVIČANSTVO slave kao „nekrvno mučeništvo” pa mu. u tome smislu, pjevaju zanosne hvalospjeve. Međutim, nije dan od crkvenih Otaca nije ni pomišljao da bi razne vrste patnika i nemoćnika mogle stati uz bok mučenicima i djevicama. U njihovim očima, bolesti i druge nedaće bile su trpke „kušnje”, koje čovjeka na putu k Bogu više napastuju nego li mu pomažu. Odjek toga shvaćanja nalazimo i kod Tome Kempenca, koji bez ustezanja piše: „Malo ih je koji u bolesti bivaju bolji — kaošto i oni koji puno putuju slabo se posvećuju!” (*Nasljeduj Krista* 1,23. 4) Doduše, ni Kempenc ni drugi duhovni pisci nisu osporavali svetost Apostola Pavla, premda je taj u svoje doba bio veći „globtrotter” od Ivana Pavla II. u današnjici; no Pavlov je slučaj predstavljao iznimku koja je potvrđivala pravilo o svetačkom čuvanju vlastite ćelije. Zbog toga su i pojedinci, koji na bolesničkom ležaju stekoše svetački ugled, stršili u ono doba kao čudesne iznimke: njihov primjer nije ni u kojem slučaju značio pravilnost, koja bi za sve bila normalna i normativna.

Istom u Srednjem vijeku pojavit će se MISTIČARI koji će na specifičan način „sublimirati” kršćansku patnju, osobito bolovanje. Sjedne naime strane, prošla je bila era službenih progonstava i krvnog mučeništva; s druge strane, djevičanstvo je s pojavom redovništva postalo dosta moćna društvena institucija. Trebalo je sada na polju autentične duhovnosti otkriti „Ersatz”, koji će svakom kršćaninu omogućiti onu ljubav i onu svetost, koja je nekoć monopolistički pripadala mučenicima i djevicama. A kako je s vremenom sve više bujalo o s o b n o štovanje Krista, nadasve Krista Raspetoga (*đevotio moderna*), to je strpljivo nošenje svagdanjega križa postalo ključna točka nove duhovnosti. Patnici raznih stilova, napose stigmatičari, željni su bili da odumru svemu stvorenom i tako se nađu u Kristu (put. Fil 1, 23). Bolesnički su ležaj tumačili jedmput kao alternativu oltara, drugi put kao nastavak i nadopunu samoga Križa; razne tegobe, stradanja i bolovanja shvaćali su kao očit znak Božjeg Odabranja, a ne kao kušnju koja bi ih odvrćala od Spasenja. Iz te duhovnosti provret će neobični molitveni vapaji: „Aut pati, aut mori!” (Ili trpjeti, ili umrijeti!) „Pati, non mori!” (Ne umrijeti, nego trpjeti!) Gerard iz Liitticha složio je oveću studiju pod naslovom: „De duodecim utilitatibus tribulationum” (O dvanaest blagodati, koje niču iz životnih nevolja). Našlo se i zanesenjaka, koji ustvrdiše: „Kad bi ljudi znali, koliko su im bolesti korisne, nikad ne bi poželjeli da budu zdravi!” Nasuprot ovakvim pretjeranostima, misaoni su kršćani znalnsačuvati zdrav i trijezan sud. Pascal se, među ostalim, proslavio napisavši umjerenu „Molitvu da od Boga isprosimo spasonosnu upotrebu svojih bolesti”. Veliki pak mističar Ignacije de Loyola, koji se od raskalašenog života obratio upravo na bolesničkoj postelji, odlučno je govorio — da mu je draže imati u Družbi Isusovoj zdrava magarca (sic!) nego li bolesna doktora teologije.

Ove fluktuacije u tradicionalnom kršćanskom shvaćanju navode nas, da sva moguća fizička zla gledamo kao *neutralne tvorevine* koje će prema slobodnom stavu patnikova srca služiti ili na spasenje ili na prokletstvo. Svaka bolest, svaka naedaća, svaka nestašica po sebi je izazov našoj volji da se „izjasni”; s tim ćemo smjesta postati ili bolji ili gori. Patnja je stoga svojevrsna kriza koja nam ne dopušta da ostane isti, kakvi smo dotada bili. Pitanje je samo, u kojem se smislu i pod kojim vidom mogu te krizne situacije iskorištavati, da bi nam bile spasonosne. Novovjekovni pri-

ručnici duhovnosti navode više motiva, kroz koje trpljenje u ozračju vjere postaje svrhovito i korisno. Mi ćemo iz te „škole trpljenja“ (Leidenschule) navesti nekoliko najistaknutijih vidika.

a. — Pr av n i v i d i k :

„Trpljenje je kazna, kojom otplaćujemo svojgrješnički dug!”

Ima duša, odanih juridizmu, koje smatraju da počinjeno zlo treba okajati kaznom: „Dokle ne potcče krv, nema oprostjenja!” (Hebr 9, 22) U tom je smislu samoga sebe hrabrio i tješio francuski pjesnik Louis Veuillot, kad je obolio od crnih boginja. A poznato je da su mnogi veliki teolozi u istom smislu tumačili Kristovu Muku i Smrt na Golgoti: bila bi to cijena, kojom je otplaćen dug čovječanstva pred Ocem Nebeskim... Sigurno je da pravni poredak ima svoju vrijednost i značenje u svemu ljudskom živovanju; ipak, jednostrano isticanje juridizma može uvelike iskriviti temeljna religiozna shvaćanja. Prema našem tumačenju, trpljenje je u svijetu nadošlo kao *ontološka posljedica* grijeha — a nije ga Bog izvana osvetnički oktroirao, da nas kazni. Samo stradanje Isusovo na Golgoti nije bilo „Volja Božja”: Križ je djelo sotonine i naše zlobe! Bog je međutim u svom Milosrđu dao, da taj vrhunski zločin povijesti po Kristovoj Vjeri, Nadi i Ljubavi bude Izvor Spasa svim grješnicima. Ne spašava nas stoga patnja, pače ni patnja kao kazna; spašava nas Milosrdna Ljubav koja za svoje ubojice veli — da ne znaju što čine... Otac bi Nebeski oprostio čovječanstvu krivnju i u slučaju da Isus nije tragično, patnički skončao. Možemo reći: da se Oca na Nebu pitalo, nikad Križa na Golgoti ne bi bilo! Nu trebalo je kroz Nemoć objavit Svemoć, tj. Ljubavlju pobijediti Zlo: zato je Isus prigrlio Križ.

b. — O d g o j n i v i d i k :

„Trpljenjem čovjek uvida svoju ograničenost; tako u duhu sazrijeva!”

Suvremeni čovjek, odan aktivizmu, sklon je da sve vrednuje i mjeri „po učinku”: kod toga lako dolazi u napast da bez obzira na moralne ograde smatra dopuštenim sve što se može učiniti odn. proizvesti. Takvom će tipu biti spasonosno, da u više navrata iskusi svoju „pasivnost”, svoju nemoć. Kao stoje djeci već od malih nogu potrebno da uvide, kako ne smiju činiti sve što bi mogli ili htjeli, tako je i odraslima „iskustvo granice” (*Grenzerfahruig*) neobično ljekovita odgojna mjera. U tom je smislu Psalmist otkrivao blagoslov u svojim stradanjima: „Dobro mi je što sam ponižen...” (Ps 119. 71), a i Proroci su na isti način tumačili rasulo i ropstvo Izraela: „Koga Jahve ljubi, onoga i kori — kao otac sina koga voli...” (Izr 3, 12) Ovaj odgojni vidik patnje zahvalno priznaju ljudi, koji su neku nedaću prošli i u njoj se obratili: ima npr. pojedinaca, kojima je led upropastio ljetinu, a oni skrušeni dođu na ispovijed — što nisu činili desetljećima... No uz ove „obraćenike” daleko je veći broj drugih, koji iz iste kušnje iziđoše ogorčeni i Bogu otuđeni. Svakako, za vrijeme dok nevolja još traje, nije uputno bilo kome spominjati odgojnu vrijednost dotične muke. Uz to treba imati na umu, da možda svaka patnja i ne mora biti pedagoški upotrebljiva. Karl Rahner je bio uvjeren, da na svijetu „ima tako strahovitih bol!, kod kojih čovjek nije kadar nimalo porasti u plemenitosti: radi se o *privodnim okrutnostima*, koje uvelike nadilaze raspon čovjekovih moralnih mogućnosti”. (*Schriften* XIV, 461) Ovo zacijelo vrijedi za teška tjelesna trpljenja, pri kojima čovjek kao čovjek formalno otupi. Što se tiče duhovnih stradanja: poniženja, odreknuća, neuspjeha itd, ostala bi valjda na snazi Kierkegaardova riječ: „Bog djeluje ta-

ko, da *stvara* — tj. da iz ništa nešto čini. Stoga, kad Bog želi da od jedne duše nešto načini, On je najprije samelje i zdrobi u *ništa*!"

c. — Stvaralački vidik:

„Trpljenje je čovjeku poticaj, da sebe i svu stvarnost poboljša!”

Kao stvorovi, ne možemo djelovati (= biti aktivni), a da pri tome ne patimo — trošeći sile na svladavanje otpora, što nam ga okoliš pruža. Nu očito je da ne možemo ni patiti (= biti pasivni), bez kakve-takve osobne aktivnosti: čovjekova „passio” uvijek je svojevrсна „re-actio”, aktivan uzvrat i odgovor na podražaj koji nas je pogodio... Samo mrtvac ništa ne trpi, jer ništa ni ne radi; nu dokle smo živi, stalno smo aktivno-pasivni i pasivno-aktivni. Ne smijemo stoga nemoćnike, bolesnike i ostale patnike proglašavati „invalidima”, koji ništa ne proizvode pa bi ih trebalo naprosto brisati iz „aktive” čovječanstva; povijest naime jamči da je njihov doprinos na moralnom, kulturnom i medicinskom polju neopisivo velik i neprocjenjiv. Već je sveti Augustin, a za njim jednako i sveti Bernard upozoravao, da zdravi često pod humanim vidom od svojih bolesnika više blagodati primaju nego što iz usluga pružaju. Poznato je da su najslavniji učenjaci i umjetnici svijeta bili ujedno i veliki patnici. Homer i Milton bili su slijepci, Beethoven je ostao bez sluha; Pascal je u lipnju 1658, pateći od užasne zbolje, došao do svojih genijalnih izvoda o cikloidalnoj krivulji („la roulette”), dok je belgijski isusovac Joseph Maréchal svoju najuspjeliju studiju o mističnom iskustvu redigirao 1908, mjesecima prikovan uz bolesnički ležaj. Teilhard de Chardin je iskusio, da trpljenje zna čovjeka „čudesno istrgnuti iz okova egoizma” ostvarujući među stradalicima upravo svetačku *solidarnost*... Uostalom, nesebični i poduzetni bolesnici najviše su pripomogli razvitku medicinske znanosti u svijetu. Mnogima je bolest bila poticaj, da počnu ispravno cijeniti zdravlje i da svojim iskustvima, otkrićima i napućima budu dobrotvori mnogih naraštaja. Jedan od njih, proslavljeni župnik Kneipp, običavao je govoriti: „Svoje (današnje) zdravlje dugujem svojim (jučerašnjim) bolestima!” A tko god je proučio jednu ili drugu studiju Viktora Frankla, morao se uvjeriti s kakvim je duševnim bogatstvom i stvaralaštvom taj liječnik-patnik uspio izići iz logoraškog pakla. Ne čudimo se stoga što je sam Bertrand Russell, premda skrajnje neuidavan u svom antiteizmu, ipak otvoreno priznavao: „Gdje nema patnje, nema ni kulture!”

d. — Eshatonski vidik:

„Trpljenje je ostan, koji srca ljudska k nebeskim željama uzdiže!”

Život čovjeka-pojedinca uronjen je u sveukupnu povijest, koja nezaustavno teče prema svojoj konačnici, prema „Novom Nebu i Novoj Zemlji” Apokalipse (Otk 21, 1). Ondje će Bog „otrti svaku suzu s naših očiju: neće više biti Smrti, ni Tuge, ni Jauka, ni Boli” (Otk 21,4), jer će Stari svijet Patnje proći... U šezdesetim godinama našega stoljeća neki su mislioci smatrali, da je moguće povlačiti paralelu između ovih eshatoloških vidika Biblije i marksističkog očekivanja „besklasnog društva”; no Karl Rahner znalački je pokazao, da se kršćansko Ndanje ne može svoditi na isti nazivnik s futurizmom bilo koje unutarpovijesne utopije (*Schriften* VI, 77 si; VIII, 555 si). Uostalom, marksizam je od svoga početka u kršćanskoj eshatologiji gledao „opijum naroda”, dok ju je lenjinizam još oštrije žigosao kao „opijum za narod”. Stoga je, u teoriji, bilo doista teško od ovakvih načelnih anatema prelaziti na

dijalog, koji ne bi bio više-manje kamufliran kompromis. Međutim, u praksi, život je svim pozemljarijama uglavnom podjednak: i vjernici i nevjernici, i kapitalisti i proletari, danonice su podložni raznim kušnjama, gorčinama i tjeskobama. Različan je tek način, kojim nastoje da tim udarcima sudbine stanu na kraj. Bezbožan član potrošačkog društva, suočen sa životnom dosadom, neizlječivom bolešću ili obiteljskim slomom, logično će zapasti u nietzscheovski „ressentiment“, da bi iz tog nihilističkoga grča uskoro tražio izlaz — ili bježeći plitko u drogu, seks i nasilje, ili praveći radikalni prekid samoubojstvom... Nasuprot ovome, vjerna će duša pod udarom kušnje razabrati, da „nemamo ovdje trajnog boravišta“ (Hebr 13, 14), jer je „jiaše zavičajno odredište na nebesima, odakle očekujemo Spasitelja... koji će preobraziti naše bijedno tijelo i učiniti ga jednakim svome slavnom tijelu“ (Fil 3, 20). Patnja će dakle ovakvoj duši pripomoći, da je ne zablješti varavi sjaj zemaljštine (Mudr 4,12). Iskustvo naime pokazuje, da i priličan broj vjernika u svagdanjoj borbi za opstanak obnevidi za Vječnost; zato su nam razna trpljenja dobrodošla kao *spasonosan ostan* koji čovjeku ne dopušta da se otuđi svojoj pravoj Svrsi. Ovim ne želimo reći, da bi patnja po sebi radala u nama želju za Nebom; baš naprotiv, želja za eshatonskom Puninom prethodi doživljaju patnje i donekle je njegov preduvjet. Isto tako ne želimo reći, da bi trpljenje bilo „ulaznica“ kojom bi se zasluživalo Vječno Blaženstvo, jer je očit nerazmjer između jednog i drugog termina. Samo smo naglasili očitu datost iz iskustva, s kojom se mora suglasiti svaki prosječan vjernik: kad nam u životu ne bi ništa manjkalo, teško bi se u nama pojavila izrična želja — da sa Zemlje pođemo u Nebo... Pod tim vidikom značajne su tvrdnje ljudi, koji u zreloj dobi izgubiše vid, ali se na svoju kob nimalo ne žale nego zahvalno ističu — da su oslijepevši *progledali*.

e. — H u m a n i v i d i k :

„ *Trpljenjem patnik intimno proniče otajstvo Čovjeka i otajstvo Boga!*“

Svi smo u životu imali već priliku, da se uvjerimo u istinitost narodne izreke: „Dvojica, koji su zajedno plakali, bit će dulje i dublje dušom povezani nego li dvojica, koji su se zajedno smijali...“ Po čemu bi patnja u dušama nevoljnika stvarala zajedništvo, kojemu se jedva što na svijetu može staviti uz bok? Vjerojatno po tome, što nam patnja u srcu otvara dubinske „registre“, koji, inače, ne bi uopće došli do izražaja. Ona se u naše sudbine usjekla kao *otajstvo*, koje na kraju ničim ne možemo obrazložiti ni opravdati ni shvatiti. Kroz to otajstvo Patnje suočeni smo s čistom, apsolutnom Slobodom, koja raspolaže našim bićem na nedokučiv način, a da pri tome nikom, baš nikom izvan Sebe nije odgovorna. Hoćemo li se toj nepojmljivoj Slobodi povjeriti na milost i nemilost? Hoćemo li poći s onu stranu svih svojih obračuna i proračuna, s onu stranu svih svojih zahtjeva i pravdanja — da se bez ikakva pridržaja u posvemašnjoj nesebičnosti predamo Drugom, apsolutno Drukčijem od sebe? Učinimo li tako, izvest ćemo najčudesniji „odskok“ koji je u bitku moguć: transcendirat ćemo svaku razumnost i razboritost, transcendirat ćemo samo misaono svodenje svega na vlastiti „ja“, da bismo utonuli u autentičnu LJUBAV. Kad naime presahne i prestane svaka „računica“, onda istom počinje Ljubav! Na to radikalno odreknuće svake egocentrike navodi nas patnja, iziskujući od nas evanđeoski „kult Ocu u Duhu i Istini“ (Iv 4,23—24). Ne radi se ovdje o pukom teorijskom nazoru, koji bismo pojmovno usvojili; riječ je o vitalnom, egzistencijelnom stavu kojim čovjek mistično umire, da bi u Bogu našao svoje Sve: „Dios solo basta!“ Stoga je trpljenje kadro da čovjeka nevjerojatno produbi. I u Bogu naime i u čovje-

ku ima dubina, koje samo patničke duše otkrivaju. Tko je u životu susreo velikog patnika, morao je osjetiti — kakvu je zrelost, mudrost, snagu i ljepotu taj stvor u školi Križa stekao! Nema tih školskih studija ni meditativnih refleksija, nema tih istraživačkih eksperimenata ni znanstvenih modela, pomoću kojih bismo onako iskusili čovjeka i, nadasve, onako iskusili Boga — kako se to dešava u patnji (samo ako ispravno patimo). Zato se Apostol Pavao nije prevario ustvrdivši daje „Ludost Križa“ dublja i jača od svake stvorene znanstvenosti i misonosti (1 Kor 2, 23—29). S tim u vezi moramo žaliti, što suvremeni život lišava ljude mnogih patničkih iskustava, koja su po sebi veoma odgojna: ni porođaji, ni bolovanja, ni preminuća ne dešavaju se više pod kućnim krovom, u krugu obitelji, kao nekoć. Na taj način mladom su naraštaju uskraćeni doživljaji, važni za dubinsko formiranje čovječnosti. Najpotresniju ljudsku patnju — Smrt — mnogi poznaju tek iz stripova i avanturističkih filmova, pred kojima se nalaze kao „publika“, željna mržnje i krvoštva, posve otuđena autentičnoj ljubavi. Možda bi ovom pokoljenju industrijske civilizacije kao uzor imao služiti japanski liječnik Takashi Nagai, koji nad odrom umiruće majke postade novo stvorenje: od bezbošca-materijaliste preobrazio se u čudotvorca ljubavi, kojemu su i Mikado u Tokiju i Pijo XII. u Rimu jednodušno pridali naziv: „Svetac atomske bombe“, dok je on na zgarištu Urakamija u slamnatoj kolibi od 7 m² izdisao od leukemije (330.000 leukocita namjesto 6.000!) i pri tome pisao najtješnju knjigu naših dana: *Zvona Nagasakija*.

K ovim vidicima, koji naznačuju pragmatičnost i svrhovitost patnje u svijetu, mogli bismo pribrojiti i njezinu *apostolsku plodnost* i brojne druge aspekte — bez nade, da ćemo u svom nabranjanju biti doslovce iscrpni. Kako je naime šarolik život u svojim odvicima i ograncima, tako je šarolik i dijapazon motiva koji pod određenim vidom mogu našem trpljenju otkriti smisao. Radije ćemo stoga napomenuti, da ne smijemo „svoj“ osobni vidik na patnju olako primjenjivati na sve patnike unao-kolo sebe. Medicina opravdano veli, da ne postoje „bolesti“, nego bolesnici: tj. nikad nećemo pronaći makar dva bolesnika koji bi na posve isti način болоvali, premda im na bolesničkom listu piše da trpe od iste bolesti. Isto tako, ne postoje na svijetu ni „patnje“, nego *patnici* — od kojih svaki predstavlja svoj osebujan slučaj i svojim osebnim putem treba da kroz patnju pride k Spasu. U medicini ne postoji univerzalan lijek ni za sve pacijente jednog te istog bolničkog odjela; pogotovu, nemamo univerzalnog recepta kojim bismo znali osmisliti patnje i stradanja svih Adamovih potomaka u povijesti. Bog nas ne stvara „konfekcijski“, po jednom samo kroju ili kalupu: svaki pojedinac stoji pred Njim u svojoj izvornosti, kao neponovljiv „jedinac“ — i zato svaki pozemljak samisao svoga živovanja, stradanja i umiranja otkriva i ostvaruje na svoj, originalan način... Dakako, *Smisao* za nas nije pojmovna fraza ili parola, koju bi čovjek spretno mogao sažeti u tijesne okvire moderne informatike! Smisao je Transcendentna Vrednota koja nas za sve vijeke nadilazi, a za nas je spasonosno — kad je iskrena i poštena srca tražimo. (Ako se ne varam, u tome bi ležala i metafizička i etička i religiozna podzida Franklove „logoterapije“!)

Zaključak

Već uvodno napomenusmo, da nemamo nakanu komentirati apostolsko pismo Ivana Pavla II. *Salvifici doloris*; samo smo željeli da povodom toga Papinog spisa na svoj način žađemo u otajstvo trpljenja — istražujući izvore, iz kojih je Zlo u svijetu poteklo, i otkrivajući motive koji bi ga, barem naknadno, mogli upraviti prema Dobru. Desilo se stoga da smo ponegdje bili spekulativniji i apstraktniji od Papina „slo-

va", dok snio drugdje opet zalazili u konkretne zgode i navodili efemernosti, kojih sam Papa ne spominje. Na kraju, bit će uputno da u istome duhu izvedemo neke praktične primjene, koje se odnose i na patnike raznih stilova i na osobe, koje ih zbrinjavaju, i na sve nas bez razlike.

1. — Što se tiče samih *patnika* odn. *bolesnika*, trebalo bi da trijezno i razborito uvide pravo porijeklo svojih nevolja. Na taj način morali bi se suzdržati, da ne počnu naivno i kratkovidno optuživati Boga zbog svojega stradanja. U isti mah, dužni su da u zajedništvu s Bogom poduzmu sve što mogu — kako bi se dotičnoga zla riješili. Motiv za ovo neće tražiti u pukim hedonističkim porivima, nego u autentičnoj religioznosti kojoj je čovjek ustvari, biće od Boga pozvano na život, i to na Život u Punini... Sa svim tim, ipak će patnik odn. bolesnik biti svjestan da, kao grješan Adamov potomak, nema prava tražiti za sebe povlasticu te bude izuzet od svake boli i stradanja. Bačen u „vatru" kušnje, on će svoj „križ" spremno i odano prigrliti — ne boreći se bjesomučno da ga pod svaku cijenu skine sa sebe i naprti na tuđa ramena. Ne možemo naime dopustiti, da nas zahvati trend suvremenog buržujizma koji se uglavnom ravna po nepisanom „pravilu", kao da čovjek u životu jednostavno ne bi smio trpjeti nikakav manjak, nikakvu bol, nikakav gubitak. Ovom skrajnje buržujskom mentalitetu preludio je u osvit XX. stoljeća bogohulnik Nietzsche, kad je naviještao eru *nadčovještva* „s onu stranu" i Dobra i Zla. Nadao se da će u toj posve amoralnoj, bezočnoj i beščutnoj eri liječnici postati sukus ljudskoga roda, nadomjestivši u svijetu budućnosti i pravnike i učenjake i, nadasve, svećenike (*Menschliches - Allzumenschliches*, odsjek 273). Sam je Nietzsche, kao neizlječiv sifilitičar, svu svoju vjeru i nadu polagao samo u liječnike i zdravlje proglašavao jedinim „religioznim sadržajem" svoga materijalističkog bezboštva. Koliko je taj njegov dionizovski trend ili, bolje rečeno, kult u našim danima dobio maha, pokazuju statistike o suludoj potrošnji svih mogućih droga i narkotika, u prvom redu analgetika i anabolika. Došli smo dotle, da ljudi neće strpljivo podnijeti ni najobičniju glavobolju, ni najsitnije povišenje temperature — nego smjesta gutaju tablete, sirupe, vitaminske preparate, sulfonamide i antibiotike. Uglavnom to čine iz želje za lagodnim osjećanjem, nu ima slučajeva gdje ih na to sili suvremena borba za opstanak: boje se naime da će im zbog jedne ili durge zdravstvene upadice biti umanjena radna sposobnost ili propasti sportska karijera. U svakom slučaju, pod medicinskim vidom — današnja je „tabletomanija" formalan zločin, jer je zajamčeno da uzimanje lijekova bez potrebe u zdravom organizmu *izaziva bolest*, koju bi kod pravog bolesnika suzbijalo... U isti mah, pod etičkim vidom, suvremeni kult „bez-bolnosti" do srži je zatrovan egoizmom: čovjeku je prije svega stalo do toga da, kao pojedinac, zadovolji sve svoje „tražbine", da ih zadovolji bez zaostatka, potiskujući iz svijesti svaku misao na nemoć, klonulost, slabost, umiranje. Ovo izbjegavanje samog iskustva boli dosljedno vodi do *negacije patnje*, tj. do zataškavanja svega patničkog, svega slabog i nemoćnog u stvarnosti: s tim je najuže povezan gubitak svakog obzira, gubitak suosjećanja i samilosti prema onima koji su na životnom putu bilo kako prikraćeni. Doroteja Solle u tom je pogledu ispravno primjetila: „Tko nije sposoban da trpi, nije sposoban ni da ljubi!" Svakako, razvila se među nama *n o v a b o l e s t*, ukoliko strepimo pred bolovanjem i ne želimo ni pod koju cijenu bolovati. Zbog nje izbjegavamo susrete s bolesnima i umirućima, a kad već moramo poći na sprovode — gledamo ih kao društvene priredbe više-manje propagandnog značaja.

Normalan čovjek, svjestan svojih granica, dužan je računati s patnjom u životu: dužan je već unaprijed spremati se na bolest, spremati se nadasve na smrt - tu jedi-

nu sigurnu činjenicu, koja nas u budućnosti čeka", prema Gulbransenu. Zatvarati oči pred bolnim elementima ljudske sudbine mogu samo iracionalni tipovi: oni su već na skliskom putu da postanu skrajnje asocijalni i tako veoma pogubni za svoju okolinu. Elementarni ljudski ethos zahtijeva od svakog smrtnika, da zdušno preuzme na sebe svagdanju mjeru trpljenja i pokuša iz toga „sitniša“ iskovati veliko blago Čovječnosti.

2. — Među ljudima, koji se aktivno trude da suzbiju razne vidove Zla u čovječanstvu, prvo mjesto pripada bez sumnje *liječnicima*. Njihova je stručna sprema dosegla u današnjici takvu razinu, daje svaki zapravo učenjak, a ne više-manje priučen ranarnik. Međutim, ispred i iznad svake znanstvenosti, morala bi u liječnicima biti budna svijet o *izrazito humanom značaju* njihova bogomdanog poziva. Dakako, kao što kod ostalih staleža i služba u svijetu, tako je i među Hipokratovim sinovima bilo vazda pojedinaca, koji se nisu održali na visini svoga zvanja. Ali, u *naše* *humanost* liječničke profesije nije bila dovođena u sumnju sve do najnovijih vremena. Tek u našim danima počele su nacističke načelne poteškoće, uvjetovane golemom složenošću modernog života. Pojednostavniji cijeli problem, možemo reći — da je glavina nevolje potekla otud, što se društvo sa svojim socijalnim strukturama ispriječilo između liječnika i bolesnika. Pod „socijalnim strukturama“ mislimo ovdje i na prašumu zakonskih propisa i na brda papirnatih formulara i, napose, na neprodornu maglu ideoloških zasada, koje u našim danima uvelike paraliziraju rad zdravstvenog osoblja. Prilike su takve da je izravan dodir liječnika s pacijentom sveden ispod minimuma. Kad netko oboli, bit će kolima „hitne pomoći“ dopremljen u dežurnu kliniku da bi u njezinu „mravinjaku“ bio katalogiziran kao slučaj meningitisa, slučaj pleuritisa, slučaj peritonitisa itd. Kao takav, osvanut će najednom specijaliziranom odjelu, gdje treba da mješavina znanstvene tehnike i hazarda uz stanovit riziko likvidira njegov bolesnički status i tako ga skine s platne liste socijalnog osiguranja. Veliko je pitanje, da li će kod toga uopće biti prilike za osoban, ljudski kontakt između njega i liječnika. Još veće je pitanje, koji će sve faktori biti mjerodavni pri donošenju odluke o njegovoj terapiji: da li će dobiti lijekove iz uvoza, ili samo domaće? da li će dospjeti na oporavak u toplice, ili će ga po najkraćem postupku otpremiti kući? da li će operativni zahvat nad njim vršiti stručnjaci u inozemstvu, ili će poslužiti za pokus i vježbu nekim početnicima? Da ne spominjemo potanje do kakvih sve manipulacija može doći — kad su u pitanju npr. krvna plazma i transplantacije raznih organa, kampanjsko propagiranje sterilizacije, kontracepcije i abortusa, eksperimentiranje s novim lijekovima provođeno cijepljenjem nedorasle djece i cijelih populacija, a ne treba zaboraviti ni zločinačke pokuse na političkim krivcima u psihijatrijskim ustanovama, pod egidom nekih totalitarnih režima... Iznovice priznajemo, da je među liječnicima uvijek bilo korumpiranih pojedinaca koji nisu bili *u službi života*, nego u službi svoga džepa; nu golema većina ostalih držala je svoj staleški ethos na zamjernoj visini! Situacija postaje nečovječna i ubitačna onoga trenutka, kad se zdravstvena služba pod društvenim pritiskom ujarmi u spregu s jednom političkom ideologijom. U tom slučaju dolazi do *otuđenja*, kakvoga povijest u prošlim stoljećima nije zabilježila, a nisu ga predviđeli ni Kühnelt-Ledihn ni Orwell, premda su kroz „Božje suze“ gledali naš planet kao *Životinjsku farmu*. Bude li naime liječnički stalež kao cjelina počeo jednoga dana prema diktatu određene ideologije propisivati - koje se dijete ima roditi, a koje nema prava ni da se pojavi na svijetu; koji pacijent treba da bude njegovan, a koji kao parazit mora biti uklonjen s društvenog tijela; koji starac smije još računati na spokojan život, a koji treba da eutanazijom

bude likvidiran — bit će to *slom humanosti* u medicini, slom svakog povjerenja između pacijenata i njihovih liječnika. S tim slomom urušio bi se valjda i posljednji bedem, što gaje čovječnost imala na izmaku XX. stoljeća.

Sigurno je da ta nečovječna situacija nije još nigdje dosegla paroksizam; no njezin trend zamjetljiv je na svim stranama svijeta. Naivno bi bilo u Hitleru i Staljinu gledati jedine ideologe, koji su nastojali da određenim stranačkim interesima korumpiraju sam liječnički stalež. Naše stoljeće pozna niz drugih imena, koja su spomenutu dvojicu u ovom pogledu prilično nadmašila. Utješno je, međutim, što se među liječnicima posvuda susreću idealni pojedinci, koji ne dopuštaju da im rad bude manipuliran od bilo kakve efemerne ideologije. Po sebi, liječnik je sa svojom stručnom spremom i humanim ethosom prijeko potreban svim ljudima bez razlike, potreban dakle i najutjecajnijim političarima i najograničenijim diktatorima: svi ćemo naime, prije ili kasnije, dospjeti liječniku u ruke... Upravo stoga, nitko nema prava da ga sebično svojata za sebe ni da ga podvrgava svojim individualnim odn. kolektivnim interesima. Otud onda liječnik i može i mora uzdići se *nad sve razlike*, kojima su ljudi inače razdvojeni na kojekakve rase, klase, partije, armije, blokove, sekte, religije i ostale socijalne skupine. Štaviše, i u doba najkrvavijih ratnih obračuna, liječnik je dužan da bude čovjek iznad sviju fronti: on se bori samo za čovječstvo i služi životu, ne gledajući iz kojega mu zaraćenog tabora pristižu pacijenti. Ovo visoko, da ne rekemo „transcendentno“ shvaćanje liječničke humanosti bilo je na snazi tijekom tisućljeća, od prehistorije do najnovijeg doba. Dapače i narodi na veoma niskom stupnju civilizacije bili su toliko kulturni, da su zdravstvenu službu izuzimali od ratnih antagonizama: kod njih je rana vazda štitala ranjenika, kao što je zarobljeništvo štitalo zarobljenika, a grob opet štitalo mrtvaca. Istom s Drugim svjetskim ratom pokolebat će se ta primordijalna načela humanosti, uz bezobzirno zatiranje i ranjenika i zarobljenika i mrtvaca. Tko zna, nije li upravo liječnički stalež pozvan da nam na pragu famoznog XXI. stoljeća spasi posljednje tragove humanizma?!

Na ovu idealnu misiju suvremenih liječnika podsjeća nas donekle i papa Ivan Pavao II, kad potkraj apostolskog pisma *Salvifici doloris* opširno komentira evanđeosku prisposobu o Milosrdnom Samarjaninu. Ondje naime, gdje su prema Gospodinu u opisu podbacile i crkvene i svjetovne strukture (simbolizirane „svećenikom“ i „levitom“), ondje treba da problem nasmrt izranjenog čovjeka uzmu u ruke SAMARJANI, svojevrsni „outsideri“ izvan crkvenih i političkih blokova: njima je palo u dio da nam vrata zdravlje, dostojanstvo, čovječnost... Tko da u liku tih Samarjana ne prepozna divne, požrtvovne, idealne naše liječnike?! — Ipak, usuđujemo se da od svoje strane pridodamo ovdje jednu napomenu, koja kao takva nije dospjela pod pero Ivana Pavla II. Imamo naime dojam, daje evanđeoski Samarjanin i odviše glatko skinuo svoga pacijenta s vrata, kad je gostioničaru dao dva denara i rekao: „Brini se za njega! Ukoliko budeš više potrošio, kad ponovno dođem, sve ću ti nadoknaditi!“ (Lk 10, 35) Čini nam se da ovakav završetak parabole ima donekle birokratski prizvuk: žrtva, koja se zahtijeva od gostioničara, po svoj prilici mnogo je veća od svih Samarjaninovih izdataka... Zato smo voljni da s onu stranu ove klasične prisposobe pravi *ideal liječničke službe* potražimo u jedinom Uzoru i Učitelju Čovječnosti, koji nam je pod nebom dan, u Kristu Gospodinu. On se znao održati iznad svih ideoloških, političkih i sinagogalnih previranja kojima je Njegovo doba obilovalo: u Njegovu liječničkom i spasiteljskom radu nikakve Ga ograde, zabrane ni prijetnje nisu mogle spriječiti da ne bude „svima Sve“, jer je ČOVJEK za Njega bio iznad svega, iznad samog Sabata i onih 1279 propisa kojima je farizejska tradi-

cija uokvirila svetinju subotnjeg počinka. (Mk 2, 27) Neustrašiv pred svim pritiscima, koji su Ga odasvud salijetali, Krist je u isti mah imao oka, imao srca, imao vremena za svakog pojedinog nevoljnika s kojim se za svoga djelovanja suočio. Njegov običaj nije bio da liječi izdaleka (Mt 8, 7): i gubavce, i slijepce, i uzete, pa i umiruće odn. preminule liječio je izravnim dodirom i još izravnijim osobnim nagovorom. Potresanje u ovom pogledu slučaj iscjeljenja gluhonijemog jadnika (Mk 7, 32-35), koji uopće nije shvaćao komu je dopao u ruke: Isus ga izvodi nasamo, izvan radoznalog mnoštva, pa mu prema ondašnjoj medicinskoj praksi dotiče usta i uši, maže ih kalom, da bi na kraju onomatopejski kliknuo: „Effatha!” Taj bijednik u svom životu još nikad nikoga nije pravo čuo niti na ljudski način susreo: gluha gaje tišina surovo bila otuđila njegovu okolišu. Sad se najedamput nepoznati Čudotvorac zauzeo za nj' i sav mu se posvetio, kao da nikoga drugog na zemlji ne bi bilo. Upirući zbunjeni pogled u Isusova usta, makar još uvijek ušima gluh — jadnik kao daje **očima čuo** što mu Spasitelj progovara. Smjesta je i sam počeo micati usne te oponašajući svog Subesjednika zajedno s Njim izmucuo: „Effatha! Otvori se!” Jamačno, bila je kod toga ozdravljenja da djelu Božanska Svemoć; ali je djelovala kroz autentičnu, izvornu Čovječnost!

Kamo sreće, kad bi današnjim liječnicima bilo moguće da ovakvom ljudskom neporednošću pomažu svoje pacijente. Poput onoga primarijusa u jednoj od naših plućnih klinika, koji do te mjere poznaje svakog pojedinog bolesnika — da im prigodom vizite umije zapjevati baš onu sevdalinku, koja je dotičnom najdraža... Ne velimo, da je taj pijev svaki put u estradnom smislu stručan; ali je svaki put čudesno čovječan! Najstariji među nama s nostalgijom se sjećaju davnih vremena, kad je mjesni liječnik obilazio svoje bolesnike po kućama: sjeo bi kraj njihova uzglavlja, pomilovao čelo, držao ih za ruku te gledao — kako da ih suoči s njihovom slabošću, ako ne i sa samom smrću. Odvijalo se to prema napatku srednjovjekovne medicine: „Verbis, herbis et lapidibus morbi curantur!” **Riječima** u prvom redu, a tek onda **ljekovitim travama** i **prascima** treba uklanjati bolesti. Možda taj negdašnji liječnik ni izdaleka nije posjedovao znanje nekih suvremenih specijalista: možda je za njegove mogućnosti bila „neizlječiva” boljetica, koju današnji majstori zanata dosta uspješno liječe. Ali se čovjek ipak pita: nije li možda bilo dostojnije ljudski preminuti u naručju negdašnjeg liječnika, nego li u današnjici na neosoban način protegnuti svoje umiranje na još pet ili deset godina?! Nije naime toliko važan datum, koliko način našega preminuća... Vremena su takva, da 70% novorođenčadi dolazi na svijet u rodilištima, a gotovo 60% umirućih izdiše po bolnicama. Da li ćemo **ljudski dolaziti na svijet** (a ne biti ideološki manipulirani još prije rođenja!) i da li ćemo **ljudski odlaziti sa svijeta** (a ne biti pragmatički likvidirani za volju nečijih sumnjivih interesa!), to je fundamentalna Scila i Haribda suvremenog humanizma. Nema pak sumnje da spašavanje tih ključnih elemenata ljudskosti u našim danima sve više ovisi o **svijesti** i o **savjesti** naših liječnika.

3. — Napokon, i bez obzira na to da li smo zdravi ili možda bolujemo, da li sami liječimo druge ili smo izručeni njihovoj njezi, u svakom slučaju trebalo bi da — kao vjernici — nosimo u duši živu svijest o religioznoj pozadini svega našeg živovanja i poslovanja. Uvijek naime i posvud, od Boga sve primamo-i Njemu sve dugujemo. U to ime, dok smo zdravi, ne smijemo svoje dobro osjećanje i ugodno raspoloženje uzimati kao nekakv „vlastiti posjed”, na koji bismo bez daljnega uvijek imali pravo. S istoga razloga, kad obolimo, ne smijemo svoju nedaću proglasiti nepravdom, koja nam ni pod koju cijenu nije imala dopasti. Desi li se pak da bilo sebi

bilo drugima u zdravstvenom pogledu pribavimo poboljšanje i oporavak, nemamo prava ni da taj uspjeh pripisujemo sebi u zaslugu — kao da bi adekvatno provirao iz našega znanja, iz naše vještine i poduzetnosti. Metafizički je zajamčeno, da nam sav bitak u svoj svojoj pozitivnosti dotječe iz Boga. Stoga, na svim područjima života gdje god nam nešto uspije i na dobro odn. bolje krene, dužni smo priznati Zahvat Odozgor, „odakle dolazi svaki dobar i savršen poklon" (Jak 1, 17). Vrijedi to za naše materijalno poslovanje, npr. u ekonomici, gdje čovjek „sije i zalijeva", ali Bog daje da usjevi uzrastu i dozore (1 Kor 3, 6). Vrijedi jednako i za duhovnu razinu ljudskog života, ukoliko ništa ne možemo ni sami shvatiti ni drugima priopćiti na temelju golih osjetnih signala, koji nam nadražuju vid i sluh: potrebno je da k ovim izvanjskim simbolima pridode unutarne shvaćanje, uvjetovano „Riječju, koja obasjava svakoga čovjeka na svijetu" (Iv 1,9). Isto načelo dužni smo primijeniti i na medicinu, u čemu nam prednjače antikni Rimljani poznatom svojom izrekom: „Medicus curat, natura sanat!" Što u kršćanskom prijevodu znači: **Liječnik daje lijekove, a Bog daje zdravlje!** Doista, što više neki liječnik ima i znanja i iskustva, to više će u svom radu biti ponizan, skroman i oprezan, to više će biti sklon da uspjeh svakog liječenja očekuje Odozgor. Točno prema riječi Psalmiste: „Ako Gospod kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji. Ako Gospod grada ne čuva, uzalud bdiju stražari." (Ps 1 27, 1) Stoga će savjestan liječnik, pruživši pacijentima sve što u okviru medicinske struke znade i može. poput Isusa „podići oči k Nebu", da bi od Oca Milosrđa molio blagoslov za sve koji su njegovoj brizi povjereni. Doduše, zaskočen mnoštvom svojih poslova i obveza, neće imati vremena da svoje izrično moljenje razvlači u beskraj; međutim, u kršćanstvu se molitva nikad nije mjerila duljinom, nego dubinom. A kod osoba, koje znadu stoje bol i patnja, dubina zacijelo neće nikad uzmanjkati. Idealan slučaj molitvenog zajedništva između bolesnika i zdravstvenog osoblja pronašli smo kod jedne zagrebačke sestre-bolničarke: kad god smogne nešto više slobodnog vremena (— a dešava se to jedamput ili dvaput mjesečno!) ona se otputi do Mirogoja, gdje na grobove svojih najtežih pacijenata stavi cvijet i preda se tihoj, usrdnoj molitvi. Koji je sadržaj njezina moljenja? Da li se pokojnicima ispričava za propuste koji su joj se potkrali, dok ih je njegovala? Ili od Boga moli oprostjenje za njihovu nestrpljivost i neuviđavnost, kojom su joj zagorčavali dane i noći? Nu možda im, što je najvjerojatnije, preporučuje sadašnje svoje teške bolesnike i umiruće — tražeći za samu sebe budnost, vjernost i nesebičnost u tom divnom i teškom pozivu, u koji je uložila sav svoj mladi život? Zbilja, ne znamo što ova mala duša na groblju moli; to je njezina tajna! Ali nije nikakva tajna — da bi i najuporniji naši ateisti, koji vele da ne vjeruju ni u šta ni na nebu ni na zemlji, smatrali sebe itekako sretnima, ukoliko bi za bolovanja i umiranja dospjeli u ruke ovakvoj bolničarki, koja moli... Koja će im prije preminuća ljupko šapnuti: „Doviđenja!" i koja će im grob optočiti molitvama!

Dok govorimo o bolesničkoj njezi i molitvi, sjećamo se i nekih novijih pokreta „duhovnjaka" koji bi htjeli da polaganjem ruku i zazivanjem Duha Svetoga iscijele razne vrste nemoćnika. Pozivlju se uglavnom na Isusov primjer i na izrične preporuke Kristovih Učenika iz vremena Pracrkve. (Jak 5, 14) Nijedan razborit liječnik neće se protiviti ovoj novozavjetnoj praksi koja, u čisto medicinskoj perspektivi, može blagotvorno utjecati kod svih oboljenja — pa i kod onih organskoga tipa. Uostalom, vjerujemo da u nekim zasebnim slučajevima Bog običava ovakve molitve okruniti **formalnim čudom**, udijelivši zdravlje patnicima pred kojima je medicina već priznala svoju nemoć i nedostatnost. Nu trebalo bi da se naši duhovnjaci u svom moljenju

savjsno pridržavaju okvira, naznačenih u Evanđelju. Isus je naime polaganje ruku i mazanje bolesnika preuzeo iz liječničke prakse, kakvu je u svoje doba susretao unutar Palestine. Nije se dakle ograničavao *samo* na molitvu, nego je uz nju povezivao i medicinska sredstva. Dapače, služio se i svim ostalim naravnim pomagalicama za održavanje života, kako nam to napose vidno pokazuje uskrišenje Jairove kćeri. Mogao je, doista, vrativši u djevojčino tijelo osjećaj živosti, također dati i u njezin stomak osjećaj sitosti; ali nije tako postupio, nego je naredio roditeljima neka dijete nahrane (Lk 8, 55; Mk 5,43). Očito je stoga, da Spasitelj i dok čini čudesa — poštiva načelo subsidiarnosti te u svoju čudotvornu djelatnost uključuje naš zemaljski, smrtnički doprinos (Por Iv 21, 9—10). Prema tome bi i vjernik, koji danas po Isusovu primjeru moli nad bolesnicima, morao kao sastavni element svoga moljenja uzeti sva-ona sredstva što ih suvremena liječnička znanost i bolesnička njega propisuju. „*Gratia supponit Naturam!*“ Milost je izigrava Prirodu niti je čini suvišnom, nego je pretpostavlja! Znamo, doduše, za veoma zanimljive pojave coueizma, mesmerizma i tzv. bioenergije, gdje pojedinci nastoje da pomoću medijskih sposobnosti postignu ljekovite učinke (uglavnom kod funkcionalnih oboljenja), *zaobišavši i nadomjestivši* redovitu medicinsku terapiju. Ali, kod normalne kršćanske molitve, medicina nije ni najmanje isključena, nego je u moljenje utkana i uključena. Uz to, da bismo stvar još cjelovitije prikazali, naglašavamo — daje kod normalne kršćanske molitve vazda na djelu i autentična č o v j e č n o s t . Otprilike u onom stilu, kako nam Evanđelja predstavljaju Isusa usred nemoćnika, djece i ostalih koji Ga trebaju — „kao Onoga koji služi“ (Lk 22, 27. Por Iv 13. 12—15). Bili smo naime neugodno dirnuti kad smo u našim krajevima susreli neke duhovnjake, koji su molili i ruke polagali na bolesnike upravo neljudskim načinom — kao da bi lebdjeli u oblacima: nisu se udostojali ni da pristunog nevoljnika pogledaju, kamo li da s njim ili s nekim iz njegove pratnje izmijene prijaznu ljudsku riječ... Sumnjamo da ovakva izvještačena „duhovnost“ provire iz Duha Božjega, pače — sigurni smo da nema ništa zajedničko s Kristovim „podizanjem očiju“ k Nebu. U svakom slučaju, vjerujemo da mnogo više *autentične molitve* sadrži u sebi život i rad naših liječnika i naših bolničarki, kad noću i danju iskazuju svojim pacijentima sve moguće ljudske usluge, makar pri tome ne padaju ni u kakav „trans“! Njihova svagdanja, naporna i odgovorna s l u ž b a daleko je od jeftinog *šarlatanstva*; sama po sebi, ta služba je ŽRTVA koja, uz patnje samih bolesnika, jednakovrijedno zalazi u otajstveni poklad čovječnosti, što ga Ivan Pavao II. zove: „spasonosno trpljenje“.